

Mnimon

Vol 7 (1979)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

Δ. ΛΟΥΛΕΣ : 'Ο βρετανικός τύπος για τη ναυμαχία του Ναβαρίνου •
 Β. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ : Καταγραφή των εμπορικών πλοίων του 'Ηρακλείου
 τὸ 1751 • ΠΕΝΑ ΣΤΑΥΡΙΑΝ - ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ : 'Ανέκδοτες ἐπιστολὲς τοῦ
 Γ. Σκλήρου στὸν Γ. Ν. Πολίτη • Τ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ : Χρησιμολογικὸ
 εἰκονογραφημένο μονόφυλλο τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνα • Α. ΠΟ-
 ΛΙΤΗΣ : Προσπάθειες καὶ σχέδια τοῦ Φοριέλ γιὰ μιὰ δεύτερη ἐκδοσὴ τῆς
 συλλογῆς τῶν ἐλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν • Φ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟ-
 ΠΟΥΛΟΣ : Χειρόγραφα Φουρνᾶ Εὐρυτανίας • Ι. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ : 'Η
 διπλωματικὴ ἀλληλογραφία τῶν Bouligny - Mabili (τέλη 18' - ἀρχὲς 19'
 αἰῶνα) • Γ. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ : Ληστὲς καὶ λησταντάρτες στὴν Κεν-
 τρικὴ 'Ελλάδα τὸ 1835 - 1836 • Κ. ΛΑΠΠΑΣ : Γύρω ἀπὸ τὸν 'Αλέ-
 ξανδρο 'Ησαῖα καὶ τὶς λιθογραφίες του • Τ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ : Σχό-
 λιο στὴ «δεύτερη» ἐκδοσὴ τῆς 'Εγκυκλοπαίδειας τοῦ Πατούσα (1710)
 • ΟΛΓΑ ΚΑΤΕΙΑΡΑΗ : 'Ο Ρήγας Φεραίος. Νέα στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα
 τῆς Τεργέστης • ΠΡ. ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ : Στρατιωτικὴ συμφωνία Βρε-
 τανίας - 'Ελλάδας (9 Μαρτίου 1942) • Η. FLEISCHER : 'Αντίποινα
 τῶν γερμανικῶν δυνάμεων Κατοχῆς στὴν 'Ελλάδα 1941 - 1944 •
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1976

ΑΘΗΝΑ 1978 - 1979

JUAN, JOSÉ ELIODORO BOULIGNY ΚΑΙ LORENZO MABILI DE BOULIGNY : ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ ΚΑΙ Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ. (ΤΕΛΗ 18' - ΑΡΧΕΣ 19' ΑΙΩΝΑ)

Ι. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.203](https://doi.org/10.12681/mnimon.203)

To cite this article:

ΧΑΣΙΩΤΗΣ Ι. Κ. (1979). JUAN, JOSÉ ELIODORO BOULIGNY ΚΑΙ LORENZO MABILI DE BOULIGNY : ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ ΚΑΙ Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ. (ΤΕΛΗ 18' - ΑΡΧΕΣ 19' ΑΙΩΝΑ). *Mnimon*, 7, 99-117. <https://doi.org/10.12681/mnimon.203>

I. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

JUAN, JOSÉ ELIODORO BOULIGNY ΚΑΙ LORENZO
MABILI DE BOULIGNY : ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ
ΚΑΙ Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ
(ΤΕΛΗ ΙΗ' - ΑΡΧΕΣ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ)*

Οί ως τώρα πληροφορίες μας για τους προγόνους του Λορέντζου Μαβίλη και ιδιαίτερα για τον δμώνυμό του Lorenzo Mabili (1756-1853), παππού του ποιητή, προέρχονται από τρεις κυρίως εργασίες: ένα παλιό βιογραφικό σημείωμα του Άνδρέα Άνδρεάδη, πρωτοπαρουσιασμένο στα 1912¹, τή μικρή, αλλά τεκμηριωμένη μονογραφία του Μιχαήλ Λάσκαρι του 1935² και την εισαγωγή στην έκδοση των άπάντων του Μαβίλη, που επιμελήθηκε πριν μερικά χρόνια ή Μαρία Μαντουβάλου³. Το πρώτο δημοσίευμα στηριζόταν ουσιαστικά στη σωζόμενη ως τις αρχές του αιώνα μας τοπική κερκυραϊκή παράδοση και την επιτύμβια επιγραφή του τάφου του παππού του Μαβίλη, που ο Άνδρεάδης την είχε έντοπίσει στο λατινικό νεκροταφείο τής Κέρκυρας. Ο Λάσκαρις παρουσίασε περισσότερες και ασφαλέστερες ειδήσεις, άντλώνοντας τες από τη σειρά *Iles Ioniennes* τής *Correspondance Politique* των αρχείων του γαλλικού Ύπουργείου Ήξωτερικῶν. Τέλος, ή επιμελήτρια των Άπάντων του Μαβίλη συμπλήρωσε μερικά από τὰ βιογραφικά κενὰ των προηγούμενων εργασιῶν με στοιχεία που τής πρόσφερε τὸ οἰκογενειακὸ ἀρχεῖο τής ἀπογόνου του ποιητῆ Ἑλενας Βεντούρα-Πολίτη.

Οί ἔρευνες αὐτὲς μᾶς ἔδωσαν, σὲ γενικὲς γραμμὲς, τοὺς σπουδαιό-

---

* Ἐπεξεργασμένο καὶ συμπληρωμένο κείμενο ἀνακοίνωσης, που παρουσιάστηκε στὸ Δ' Πανιόνιο Συνέδριο (Κέρκυρα, 28 Σεπτ. - 1 Ὀκτωβρ. 1978).

1. Ἄνδρ εἰ α Μ. Ἄνδρ εἰ α ἰ δ η, Λαυρέντιος Μαβίλης. Βιογραφικὸν σημείωμα, *Παναθήναια*, τόμ. 15, ἀριθ. 293-4 (15, 31 Δεκεμβρ. 1912), σ. 67-76. Συμπληρωματικὰ στοιχεῖα τοῦ ἴδιου, Ὁ πάππος τοῦ Μαβίλη, *Νέα Ἑστία*, τόμ. 15 (1934), σ. 486-487· πρβλ. Ἔργα, τόμ. III (Ἀνάλεκτα), Ἀθήνα 1950, σ. 131-132.

2. Μιχαήλ Θ. Λάσκαρι, Ὁ πάππος τοῦ Μαβίλη, *Ἰόνιος Ἀνθολογία*, τόμ. 9, ἀριθ. 99-100 (1935), σ. 96-102· πρβλ. τοῦ ἴδιου, Don Lorenzo Mabili de Bouligny, ἔφημ. *Βραδυνή*, 21 Ἰουλίου 1935, σ. 1, καί, με πρόσθετα στοιχεῖα, τοῦ ἴδιου, Don Lorenzo Mabili de Bouligny, ὁ πάππος τοῦ Μαβίλη, *Κερκυραϊκὰ Χρονικά*, τόμ. 8 (1960), σ. 5-15.

3. Ἄπαντα τῶν Νεοελλήνων κλασσικῶν. Λορέντζος Μαβίλης. Εἰσαγωγή, ἔργογραφία, χειρόγραφα, σχόλια, συναγωγή κειμένων, ἐπιμέλεια Μαρίας Μαντουβάλου, χ.τ.χ., τόμ. 1, σ. ια'-ιζ'. Μερικὲς γενεαλογικὲς πληροφορίες—ὄχι πάντοτε σωστὲς—βλ. Eugène Rizo-Rangabé, *Livre d'or de la noblesse ionienne*: Corfu, Ἀθήνα 1925, σ. 73, 206, 244.

τερους κλάδους του γενεαλογικού δέντρου των Μαβίληδων: Πρόπαππος του ποιητή, από τον κλάδο των Bouigny, ήταν ο Juan Bouigny, διπλωματικός εκπρόσωπος της Ισπανίας στην Κωνσταντινούπολη στα τέλη του 18ου αιώνα· παππούς του ό άνεψιός του Juan αυτού από την πλευρά της μητέρας Logenzo Mabili de Bouigny, πρόξενος για ένα διάστημα της Ισπανίας στην Έπτάνησο Πολιτεία· πατέρας ό γιός του Lorenzo Παύλος Μαμπίλης ή Μαβίλης (1814-1896), δικαστικός στην Ίθάκη στα μέσα του 19ου αιώνα. Έγιναν επίσης γνωστά μερικά στοιχεία για τις κερκυραϊκές οικογένειες που συνδέθηκαν με τους Mabili de Bouigny : 'Ο Don Lorenzo παντρεύτηκε, σύμφωνα με την παράδοση, πρώτα μια κόρη από την οικογένεια Πιέρη και, μετά τó θάνατό της, την Αικατερίνη, κόρη του Σπόρου Δούσμανη, με την όποία έκανε πρώτα την Άδελαΐδα (που συγγένεψε με τη γνωστή έλληνοϊταλική οικογένεια de Chirico) και έπειτα τον Παύλο, που άπόκτησε—άπό τó γάμο του (1845) με την Ίωάννα Ροδόσταμο (1822-1895), κόρη του Άντρεά Καποδίστρια-Σούφη—δυό παιδιά, την Έσθήρ (1846-1924) και τόν Λορέντζο Μαβίλη, τόν ποιητή (1860-1912)⁴.

Ξεκινώντας από τó γεγονός ότι ή μακρινή πατρίδα των Mabili - Bouigny ήταν ή Ίσπανία και ότι οί δυό σπουδαιότεροι γόνοι των οικογενειών αυτών, ό Juan Bouigny πρώτα και ό Lorenzo Mabili de Bouigny άργότερα, είχαν σταδιοδρομήσει ως διπλωμάτες, άναζήτησα περισσότερα στοιχεία για τή δράση τους στα ίσπανικά άρχεΐα⁵. Η έρευνα αυτή, που συμπληρώθηκε με μιάν άκόμη άναδίφηση στο οικογενειακό άρχεΐο Μαβίλη (κατατεθειμένο σήμερα στο Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), μου πρόσφερε άρκετές άγνωστες γενεαλογικές πληροφορίες για τους ίδιους ή και για άλλους κλάδους του γενεαλογικού δέντρου των Bouigny - Mabili, όπως π.χ. για τόν πατέρα του Juan Bouigny y Paret Jean de Bouigny, Γάλλο ίταλικής ίσως καταγωγής που είχε μεταναστεύσει από τή Μασσαλία στη νότια Ίσπανία στις άρχές του 18ου αιώνα, για τήν οικογένειά του—που τήν άποτελούσαν ή γαλλικής έπίσης καταγωγής γυναίκα του από τή Μαδρίτη Elena Marconie και τέσσερα παιδιά, δυό άγόρια (ό José Eliodoro και ό Juan Buenaventura) και δυό κορίτσια—, για άλλα μέλη τής οικογένειας που ζούσαν στη Γρανάδα, τó

4. Μαντουβάλου, ό.π., σ. ιστ'-ιζ'· πρβλ. Π. Πανταζοπούλου, Λορέντιος Μαβίλης. Παλαιά άναμνήσεις, *Hellas*, τόμ. 4 (Άμβούργο 1924), σ. 75 [και *Νέα Έστία*, τόμ. 14 (Χριστούγεννα 1933), σ. 87] και Φώτου Γιοφύλλη, 'Ο Μαβίλης Θιακός, *Ίόνιος Άνθολογία* τόμ. 12, άριθ. 120 (1938), σ. 60-61.

5. Για μιá άνάλογη (άλλά άγονη) προσπάθεια στα τοπικά άρχεΐα του Alicante—που θά πρέπει μάλλον νά επαναληφθεί μετά τήν ταξινόμηση και τήν καταλογογράφηση του εκεί Archivo Municipal από τόν V. Martinez Morellá (πρβλ. στού Luis Sánchez Belda, *Bibliografía de archivos españoles y de archivística*, Μαδρίτη 1963, σ. 87-88, άριθ. 464-471)—κάνει λόγο και ό Λάσκαρις, Don Lorenzo Mabili, σ. 6.

Cádiz καί, τὰ περισσότερα, στὸ Alicante (Juan Bouligny y Bertholon, Elena Estevan Mavilly Bouligny y Sánchez, Bruna Bouligny de la Torre, Joaquin Bouligny y Fonseca κἄπ.) ἢ ποὺ δροῦσαν στὶς ὑπερπόντιες κτήσεις (ὅπως π.χ. ὁ πρωτεξάδελφος τοῦ Lorenzo Mabili συνταγματάρχης πεζικοῦ Francisco Bouligny), γιὰ τὰ ἀδελφία τοῦ Lorenzo Teresa Mabili de Novella καὶ Lazaro Mabili, τὸν πρωτεξάδελφό του (ἀπὸ ἄλλο κλάδο τῆς οἰκογένειας στὴ Νεάπολη) Pedro Montengon κἄ.

Πέρα ὡστόσο ἀπὸ τὶς γενεαλογικὲς πληροφορίες ἢ τὶς εἰδήσεις γιὰ τὴ δράση τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν στὴν Ἰσπανία καὶ τὴν Ἰταλία, ἡ ἔρευνα ἀποκάλυψε μερικές, σημαντικὲς κατὰ τὴ γνώμη μου, ἱστορικὲς πηγές: τὴν ἐπίσημη, διπλωματικὴ ἀλληλογραφία τοῦ Juan Bouligny y Paret καὶ τοῦ γιοῦ του José Eliodoro, πληρεξούσιων ἐκπροσώπων, ἐπιτετραμμένων ἢ πρεσβευτῶν τῆς Μαδρίτης στὴν Κωνσταντινούπολη (1779-1799), καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν ἀντίστοιχη ἀλληλογραφία τοῦ Lorenzo Mabili, προξένου τῆς πατρίδας του στὴν Κέρκυρα ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1804 ὡς τὸ τέλος τοῦ 1811. Ἡ ἀλληλογραφία αὐτὴ σώθηκε στὸ μεγαλύτερό της μέρος σὲ δυὸ ἀρχεῖα τῆς Μαδρίτης: στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν (Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores)⁶ καὶ κυρίως στὸ Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο (Archivo Histórico Nacional)⁷. Διάσπαρτα ἔγγραφα καὶ μερικές ὁμοειδεῖς σειρὲς βρέθηκαν, γιὰ ποικίλους λόγους, στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἰσπανικῆς πρεσβείας στὴν Ἁγία Ἐδρα καὶ στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἰσπανικῆς θρησκευτικῆς (φραγκισκανικῆς) ἀποστολῆς στοὺς Ἁγίους Τόπους, ποὺ ἔχουν μεταφερθεῖ, συνολικὰ τὸ πρῶτο καὶ μερικὰ τὸ δεύτερο, ἀπὸ τὴ Ρώμη καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ στὴ Μαδρίτη⁸. Σποραδικὰ ἔγγραφα τῶν Bouligny-Mabili ἢ γιὰ τοὺς Bouligny-Mabili ὑπάρχουν ἐπίσης στὴν ἀλληλογραφία τῶν Ἰσπανῶν πρεσβευτῶν στὸ Παρίσι, τὴ Βιέννη, τὴ Στοκχόλμη, τὴν Πετροῦπολη καὶ τὴν Ἀθήνα, ποὺ βρίσκεται καὶ αὐτὴ κατατεθειμένη στὰ ἴδια ἀρχεῖα τῆς Μαδρίτης καὶ σὲ μικρότερο βαθμὸ στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα Simancas⁹.

6. Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores (στὸ ἐξῆς: AMAE), Correspondencia (Embajadas y Legaciones), legajo (στὸ ἐξῆς leg.) 1601, ἀριθ. 13 καὶ 14, Política, leg. 2516, ἀριθ. 1 (=παλ. ἀριθ. 921), ἀριθ. 2 (971).

7. Archivo Histórico Nacional (στὸ ἐξῆς: AHN), Sección de Estado (στὸ ἐξῆς E), legs. 2912, 3444, 3562, 4417, 4719, 4723, 4734-4737, 4742, 4745-4748, 4753, 4755, 4756, 4761, 4763, 4767, 4773, 4781 (ἀλληλογραφία Juan καὶ José Eliodoro Bouligny· πρβλ. καὶ legs. 2565, 4769, 4804, 4841) καὶ (γιὰ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Mabili) legs. 3125 καὶ 6171.

8. A M A E, Archivo de la Obra Pia, leg. 173, καὶ A M A E, Archivo de la embajada cerca de la Santa Sede, legs. 449-460.

9. Γιὰ ἕναν γενικὸ προσανατολισμὸ στὰ ἀρχεῖα αὐτὰ καὶ στὸ ὕλικό τους ποὺ ἀναφέρεται σὲ ἑλληνικὰ ζητήματα βλ. J. K. Hassiotis, Fuentes de la historia griega

Τὸ ὕλικό αὐτὸ καλύπτει μὲ σχετική ἐπάρκεια γεγονότα καὶ ζητήματα μιᾶς κρίσιμης τριακονταετίας, τόσο γιὰ τὴν τύχη τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου (καὶ μάλιστα σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ καίριες φάσεις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος) ὅσο, εἰδικότερα, καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ἑπτανήσου. Ὑπάρχουν ἐξάλλου μεμονωμένα ἔγγραφα ἢ μερικές σειρές καὶ γιὰ μεταγενέστερα τοῦ 1812 ζητήματα, ὅπως π.χ. μιὰ ἐνδιαφέρουσα σειρά ἐπιστολῶν τοῦ Lorenzo Mabili, ἀφιερωμένη σχεδὸν στὸ σύνολό της στὸν πρῶτο χρόνο τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης¹⁰.

Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῶν 30 περίπου φακέλων τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Juan καὶ τοῦ José Eliodoro Bouligny (στὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προστεθοῦν ὅσα σῶθηκαν στὶς δευτερεύουσες σειρές) ἐλάχιστα μόνο ἔχουν δημοσιευτεῖ καὶ αὐτὰ σχεδὸν πάντοτε ἀποσπασματικά. Γενικά, τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἰσπανῶν ἐρευνητῶν περιορίστηκε μόνο στὶς πηγές ἐκεῖνες ποὺ ἀναφέρονται ὄχι στὰ γενικότερα ζητήματα τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, ὅσο —ὅπως ἦταν φυσικὸ— στὶς προσπάθειες τοῦ Bouligny γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν ἰσπανοτουρκικῶν σχέσεων, τὴν ἐξασφάλιση τῆς ὀθωμανικῆς παρέμβασης γιὰ τὸν περιορισμὸ τῆς πειρατικῆς δραστηριότητος τῶν βορειοαφρικανικῶν μουσουλμανικῶν κρατιδίων καὶ τὴν προστασία τῶν φραγκισκανικῶν ἀποστολῶν στοὺς Ἁγίους Τόπους ἢ ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἑγγῆς Ἀνατολῆς¹¹. Ἡ ἀλληλογραφία ἐξάλλου τοῦ Lorenzo Mabili, ποὺ σῶθηκε κυρίως σὲ δυὸ ὀγκώδεις φακέλους τῆς σειρᾶς Estado τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχείου τῆς Μαδρίτης¹², παρέμενε ὡς τώρα ἐντελῶς ἄγνωστη¹³.

Τὸ πληροφοριακὸ ὕλικό τῆς ἀλληλογραφίας Bouligny - Mabili μπορεῖ νὰ ταξινομηθεῖ —παρὰ τὴν εἰδολογική του πολυχρωμία— σὲ δυὸ κύριες

moderna en archivos y bibliotecas españolas, *Hispania*, τόμ. 29 (1969), σ. 141-157 (Simancas), 157-159 (AHN), 159-161 (AMAE).

10. AHN, E leg. 6171, ἀριθ. δεσμίδας 8 (17 Ἀπριλ - 23 Ὀκτώβρ. 1821).

11. Σὲ ἔγγραφα τοῦ AHN στηρίχτηκε κυρίως ὁ Manuel Conrotte στὴν παλιά, ἀλλὰ τεκμηριωμένη μονογραφία του γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Ἰσπανίας μὲ τὰ μουσουλμανικὰ κράτη στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα (*España y los países musulmanes durante el ministerio de Floridablanca*, Μαδρίτη 1909, σ. 67-95, 324-330) καὶ ὁ Emilio Garrigues στὸ καλογραμμμένο, ἀναλυτικὸ, ἀλλὰ ἰδιότυπο καὶ ὄχι αὐστηρὰ ἐπιστημονικὸ ἔργο του γιὰ τὴν ἰσπανοτουρκικὴ συνθήκη τοῦ 1782 (*Un desliz diplomático. La paz hispano-turca*, Μαδρίτη 1962). Ἐγγραφα τοῦ AHN (ἔμμεσα) καὶ τοῦ AMAE χρησιμοποίησαν ὁ S. Eiján, *El real patronato de los Santos Lugares en la historia de Tierra Santa*, τόμ. 1, Μαδρίτη 1945, καὶ, συστηματικότερα, ὁ π. A. Arce, *Expediciones de España a Jerusalén (1673-1842) y la real cédula de Carlos III sobre los santos lugares en su ambiente internacional*, Μαδρίτη 1958.

12. Βλ. πιὸ πάνω, σημ. 6-7.

13. Μνεῖα μόνο τοῦ Hassiotis, Fuentes, σ. 158 καὶ Ι. Κ. Χασιώτης, Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Ἰσπανῶν στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 49.

ομάδες : α) Σὲ εἰδήσεις ποὺ ἀφοροῦν στὴ δράση τῶν ἰδίων τῶν Ἰσπανῶν διπλωματῶν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Κέρκυρα καὶ β) σὲ ἐκεῖνες ποὺ ἀναφέρονται σὲ πολιτικά, διπλωματικά, διοικητικά, οἰκονομικά καὶ ἄλλου εἶδους ζητήματα τῶν κρατῶν ὅπου ὑπηρετοῦσαν (στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ γενικότερα τὴν ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἢ στὴν Κέρκυρα καὶ τὶς γειτονικὲς περιοχὲς τοῦ Ἴονίου καὶ τῆς Ἡπείρου). Ὑπάρχουν βέβαια ἀρκετὲς ἀναφορὲς στὶς πολιτικὲς καὶ διπλωματικὲς ἐξελίξεις εἴτε στὴν ἰβηρικὴ χερσόνησο εἴτε στὸν εὐρύτερο εὐρωπαϊκὸ χῶρο, ἀλλὰ ἡ σημασία τους εἶναι δευτερεύουσα καὶ ὀψωσδῆποτε περιθωριακὴ.

Περисσότερο ἔντονη καὶ πολὺπλευρὴ ἦταν, φυσικά, ἡ δραστηριότητα τοῦ Juan Boulligny στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὄταν ἔφτασε στὸ Βόσπορο, στὶς 30 Μαΐου 1779, ὁ ἄλλοτε χρυσοχόος τοῦ Alicante εἶχε ὡς ἀποστολὴ του ἓνα δύσκολο διαπραγματευτικὸ ἔργο: Νὰ ὑπογράψει μὲ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη συνθήκη εἰρήνης, τερματίζοντας μιὰ μακραίωνη παράδοση ἀμοιβαίας ἔχθρας ἀνάμεσα στὶς δύο χῶρες ποὺ χρονολογοῦνταν ἀπὸ τὸν 15ο αἰῶνα. Ἡ ὑπογραφή ἐξάλλου τῆς συνθήκης αὐτῆς παρουσίαζε πρόσθετα προβλήματα, ἀσυνήθιστα στὴν ἱστορία τῶν παραδοσιακῶν «διομολογήσεων»: Προϋπέθετε πρῶτα τὴν ἐξασφάλιση τῆς ὀθωμανικῆς συνεργασίας γιὰ τὸν τερματισμὸ τοῦ ἀκήρυκτου πολέμου ἀνάμεσα στὰ βορειοαφρικανικὰ κρατίδια (καὶ ἰδιαίτερα τὸ Ἀλγέρι) καὶ τὴν Ἰσπανία, ποὺ ἀποτελοῦσε ἓναν ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους ἀνασταλτικοὺς παράγοντες γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς φιλόδοξης νεομερκαντιστικῆς πολιτικῆς τῆς Μαδρίτης στὴ δυτικὴ Μεσόγειο¹⁴. Ὑπῆρχε ἐξάλλου καὶ τὸ πρόσθετο πρόβλημα τῶν ἀντιδράσεων στὴν ἰσπανοτουρκικὴ (ἐμπορικὴ καὶ διπλωματικὴ) προσέγγιση ἀπὸ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις, προπάντων ἀπὸ τὴ Γαλλία, τὴ Νεάπολη καὶ τὴ Μεγάλὴ Βρετανία¹⁵. Ἄλλωστε οἱ ἀντιδράσεις αὐτὲς καὶ μερικὲς ἀπρόβλεπτες διπλωματικὲς περιπλοκὲς καὶ ὄχι ἡ ἀνικανότητα τοῦ

14. Conrotte, España y los países, σ. 7-20. Γιὰ τὸ γενικότερο πλαίσιο τῆς ἀνατολικομεσογειακῆς πολιτικῆς τῆς Ἰσπανίας τὴν ἐποχὴ τῆς ἀποστολῆς Boulligny βλ. Pedro Voltes Bou, Rusia, Turquía y la política de Floridablanca en 1779, *Boletín de la R. Academia de la Historia*. τόμ. 118 (1960), σ. 61-97.

15. Conrotte, ὁ.π., σ. 69 κέξ. (ἀντιδράσεις τοῦ Γάλλου πρεσβευτῆ κόμη de Saint-Priest) καὶ 324 (προσπάθειες τοῦ Boulligny νὰ ἐξουδετερώσει τὶς μηχανορραφίες τοῦ Ἀγγλοῦ πρεσβευτῆ Sir Robert Ainslie)· πρβλ. Garrigues, Un desliz, σ. 148 κέξ. (ὑπονόμηση τῆς ἰσπανοτουρκικῆς προσέγγισης ἀπὸ τὸν Saint-Priest καὶ τὸν διπλωματικὸ ἐκπρόσωπο τῆς «συγγενικῆς» Νεάπολης Ludolf). Γιὰ τὸν ἀρνητικὸ ρόλο τῶν διπλωματῶν αὐτῶν σαφεῖς ὑπαινιγμοὶ στὴν ἀλληλογραφία τοῦ ἴδιου τοῦ Ainslie στὸ Public Record Office (στὸ ἐξῆξ P R O), Foreign Office (:F.O.) /78/φάκ. 1, φ. 92v - 94r (17 Ἀπρ.), 100r - 100v (2 Μαΐου), 231v (1 Δεκ. 1780), φάκ. 3, φ. 118v (25 Μαΐου 1782: ὁμολογεῖται ἡ ἀνάμειξη τοῦ ἀποστολέα στὴν ἔνταση τῶν σχέσεων Boulligny - Saint-Priest).

διαπραγματευτή—ὅπως ὑποστήριξαν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Bouligny¹⁶— ἢ ἡ καχυποψία τῆς Πύλης καθυστέρησαν τὴν ὑπογραφή τῆς συνθήκης γιὰ τέσσερα ὀλόκληρα χρόνια, ὡς τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1782¹⁷. Γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ τῶν ἐπίπωνων διαπραγματεύσεων καὶ τῶν προβλημάτων ποῦ δημιουργοῦσαν στὸν Bouligny ἢ διελκυστίνδα ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τῶν ὀθωμανικῶν ὑπαναχωρήσεων καὶ τῶν ποικιλότροπων πιέσεων τῶν ἄλλων διπλωματικῶν ἐκπροσώπων καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἢ ἔλλειψη συνεργατῶν¹⁸ καὶ οὐσια-

16. Γιὰ τὴν ὑποτίμηση τῶν ἱκανοτήτων τοῦ Bouligny ἀπὸ τὸν πρεσβευτὴ τῆς Νεάπολης Guglielmo Maurizio Ludolf (1710-1793) βλ. Feliciano Lepore, *Un capitolo inedito di storia mediterranea. Spagna e impero ottomano nel secolo XVIII*, Φλωρεντία 1943, σ. 175-176· πρβλ. καὶ Garrigues, ὁ.π., σ. 154-156. Σὲ ἐπίδραση ἐξάλλου τοῦ Ludolf καὶ μερικῶν ἀκόμα Εὐρωπαίων διπλωματῶν τῆς ὀθωμανικῆς πρωτεύουσας θὰ πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποδοθεῖ καὶ ἡ ἀντιπάθεια πρὸς τὴν οἰκογένεια Bouligny τοῦ Βενεζουελανοῦ στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ Francisco de Miranda (1750-1816), ὅπως ἀποκαλύπτεται μὲ βαρεῖς χαρακτηρισμοὺς στὴν ἀφήγηση τοῦ ταξιδιοῦ του στὴν Πόλη τὸ φθινόπωρο τοῦ 1786 (Archivo del General Miranda. Viajes, diarios: 1785-1787, ἐκδ. ἐπιμ. Vicente Dávila, Καράκας 1929, τόμ. 2, σ. 142, 174, 178 σημ.). Ἐξάιρεση ἢ ἀντικειμενικότερη ἐκτίμηση τοῦ Ainslie, ποῦ ἀποδίδει τὶς ἀτυχίες τοῦ Bouligny σὲ συγκεκριμένα αἷτια ποῦ δὲ σχετίζονται μὲ τὶς ἱκανότητές του, ἀλλὰ μὲ τὴ στάση τῶν ἄλλων διπλωματῶν, τὴν ἔλλειψη ὑποστήριξης ἀπὸ τὴν Ἰσπανία, τὶς ἐσωτερικὲς ἀναστατώσεις στὴν ὀθωμανικὴ διοίκηση καὶ μερικὲς προσωπικὲς περιπέτειες τῶν Bouligny στὴν Κωνσταντινούπολη: P R O, F.O./78/φάκ. 1, φ. 92ν - 94r (ὄπου λανθασμένες μᾶλλον πληροφορίες γιὰ τὴν καταγωγή τοῦ Bouligny ἀπὸ ἐβραϊκὴ οἰκογένεια τοῦ Milánου καὶ ἀναφορὲς σὲ παλιότερες ὑπηρεσίες του στὸν προκάτοχο τοῦ Floridablanca μαρκήσιο G. Grimaldi), 100ν, φάκ. 3, φ. 11r (26 Ἰαν. 1782), 22ν, 37r - 37ν, 93r (25 Ἀπρ.: ὑποχρεωτικὴ ἀπραξία τοῦ Juan Bouligny ἐξαιτίας μιᾶς ἐπικίνδυνης ἀσθενείας του) κ.λ.π.

17. Τὸ κείμενο τῶν 21 ἄρθρων τῆς συνθήκης (μὲ ἡμερομηνία 14 Σεπτεμβρίου 1782) στοῦ Gabriel Noradounghian, *Recueil d'actes internationaux de l'empire ottoman*, τόμ. 1 (1300-1789), Παρίσι 1897, σ. 344-349, ἀριθ. 39 (καὶ συμπληρωματικὸ ἄρθρο, μὲ τὴν ἴδια ἡμερομηνία: σ. 350, ἀριθ. 40). Σύντομη ἀνάλυση τῆς συνθήκης στοῦ Lepore, *Un capitolo*, σ. 176-177, καὶ στοῦ Garrigues, *Un desluz*, σ. 171 κέξ. Γιὰ τὴ σημασία τῆς συνθήκης, σὲ σχέση μὲ τὴν ἰσπανικὴ πολιτικὴ στὴ νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη καὶ τὴ Μεσόγειο βλ. τὴ θαυμάσια μελέτη τῆς Ana Maria Schop Soler, *Die spanisch-russischen Beziehungen im 18. Jahrhundert*, Wiesbaden 1970, σ. 128-131.

18. Γιὰ τὴ συνδρομὴ τοῦ Ἀρμενίου δραγουμάνου τῆς σουηδικῆς πρεσβείας Mouradgea d'Ohsson—γνώστου συγγραφέα ἐνὸς τεκμηριωμένου βιβλίου γιὰ τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία τῆς ἐποχῆς του—βλ. Lepore, ὁ.π., σ. 176, καὶ Garrigues, ὁ.π., σ. 162. Πρβλ. P R O, F.O./78/φάκ. 3, φ. 22ν (8 Φεβρ. 1782: ρόλος τοῦ Mouradgea στὶς διαπραγματεύσεις), 53r (26 Μαρτ.: οἰκονομικὴ ὑποστήριξη τῶν φραγκισκανῶν τῆς Πόλης), 135ν (10 Ἰουν.: παρέμβαση καὶ ἐνὸς μέλους τῆς χιωτικῆς οἰκογένειας Τιμόνη στὶς συνεννοήσεις γιὰ τὴ ρύθμιση τῶν σχέσεων μὲ τὰ βορειοαφρικανικὰ κράτη). Χρῆμ μόνιμων διερμηνέων τοῦ Bouligny ἐκτελοῦσαν δυὸ Ἕλληνες (καθολικοὶ μᾶλλον) ἔμποροι, ὁ Ἰάκωβος Ταλαμᾶς καὶ ὁ γιὸς του Φραγκίσκος, παλιοὶ συνεργάτες τῆς φραγκισκανικῆς ἀποστολῆς στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Παλαι-

στικῆς βοήθειας (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ) ἀπὸ τὴν κυβέρνησι τῆς Μαδρίτης, σώθηκε σειρὰ ἐπιστολῶν τοῦ Ἰσπανοῦ διπλωμάτη καὶ —γιὰ τὸ ταξίδι του καὶ τὴν πρώτη φάση τῶν διαπραγματεύσεων— ἓνα ἐνδιαφέρον ὑπηρεσιακὸ ἡμερολόγιον¹⁹.

Στὴ δεκαετία ποὺ ἀκολούθησε ὁ Juan Bouligny προσπάθησε: α) νὰ ἐξασφαλίσει τὰ οἰκονομικὰ πλεονεκτήματα ποὺ πρόσφερε στὴ χώρα του ἢ συνθήκη τοῦ 1782, β) νὰ ἐνισχύσει τὴ θέση τῆς ἰσπανικῆς μοναρχίας στὰ λατινικὰ καθιδρύματα τῶν Ἁγίων Τόπων, καὶ γ) νὰ ἐκμεταλλεῖται διπλωματικὰ τὴ σύνδεση τῆς Ἰσπανίας μὲ τοὺς παράγοντες ποὺ διαμόρφωναν τὴ νέα εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ στὴ Μεσόγειο, προπάντων ὕστερα ἀπὸ τὸν κλονισμό τῆς παραδοσιακῆς ἰσορροπίας δυνάμεων στὸν χῶρο αὐτὸ ἐξαιτίας τῆς ὀθωμανικῆς κατάρρευσης καὶ τῆς ἀξανάμενης ἀστροροσσικῆς ἐπιθετικότητος στὴ νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη. Νομίζω ὅτι, παρ' ὅλες τὶς ἐπιφυλάξεις τῶν ὁμοτέχνων του, ὁ Bouligny κατόρθωσε νὰ ἀξιοποιήσει στοὺς τρεῖς αὐτοὺς τομεῖς (καὶ ἰδιαίτερα στὸν δεύτερο) τὰ ἐλάχιστα δεδομένα ποὺ τοῦ πρόσφεραν οἱ τότε πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς δυνατότητες τῆς πατρίδας του.

Μὲ συνεργάτες του τὸν γιό του José Eliodoro καί, ἀπὸ τὸ 1789, τὸν ἀνεψιό του Lorenzo Mabilí, διερμηνέα πρῶτα καὶ ἀκόλουθο (agregado) ἀργότερα (1791-1799) τῆς ἰσπανικῆς πρεσβείας²⁰, ὄργάνωσε ἓνα εὐρὸ δίκτυο προξενείων καὶ ὑποπροξενείων, ποὺ περιλάμβανε μερικὲς ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες ἀγορὲς καὶ «σκάλες» τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς (Σκόδρα, Θεσσαλονίκη, Φιλιππούπολη, Καλλιόπολη, Χίο, Σμύρνη, Λάρνακα, Χαλέπι, Χάιφα, Ἀλεξάνδρεια καὶ Ἀθήνα), χρησιμοποιώντας κυρίως ντόπιους ἐμπορικοὺς πράκτορες (Ἕλληνες, Ἑβραῖοι ἢ Λεβαντίνους ποικίλης προέλευσης)²¹. Τὸ φιλόδοξο αὐτὸ ἔργο —ποὺ καταστράφηκε στὸ

στήν: Garrigues, σ. 129, καὶ Arce, Expediciones, σ. 239 καὶ σημ. 51.

19. A H N, E legs. 4756 (1778-1781), 4761 (1782-1783) καὶ 2912 («Diario» τοῦ 1779).

20. Στὴ δεκάχρονη ὑπηρεσία του στὴν Κωνσταντινούπολη ἀναφέρεται ὁ ἴδιος ὁ Mabilí σὲ ἔγγραφόν του τοῦ 1809 πρὸς τὸν προϊστάμενον ὑπουργὸ Ἑξωτερικῶν δούκα τοῦ Campo Alange (γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. Λάσκαρι, Don Lorenzo, σ. 12 σημ. 1): A H N, leg. E 3125, ἀριθ. 10 καὶ 11, καὶ σὲ νεώτερο (Κέρκυρα, 29 Δεκεμβρίου 1839) ὑπόμνημά του πρὸς τὴν ἀντιβασίλισσα (1833-1840) Μαρία Χριστίνα: A M A E, leg. 1601, ἀριθ. 14. Γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Mabilí στὸ Alicante καὶ τὶς προσπάθειες τοῦ θείου του νὰ τὸν φέρει στὴν ὀθωμανικὴ πρωτεύουσα βλ. Garrigues, ὁ.π., σ. 114. Μνεῖα τῆς θητείας τοῦ José Eliodoro στὴν (ἰσπανικὴ) πρεσβεία τῆς Κωνσταντινούπολης γύρω στὰ 1794 σὲ σύγχρονη ἑλληνικὴ πηγὴ βλ. στὸ *Δελτίο τῆς Ἰστ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας*, τόμ. 9 (1920), σ. 537 («Ἡλιόδωρος Μπουλινῶ»).

21. Garrigues, Un desliz, σ. 317-326, ὅπου καὶ γιὰ τὰ διάφορα, ἀνέκδοτα μνημόνια τῶν Bouligny γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἰσπανικοῦ ἐμπορίου στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ τὸ διορισμὸ στὸ προξενεῖο Σμύρνης, ὡς γενικοῦ προξενίου, τοῦ Juan Soler. Πηγὲς γιὰ τὸν Soler καὶ τοὺς διαδόχους του στὴ Σμύρνη στὸ A H N, legs.

πλαίσιο τῶν οικονομικῶν προγραμμάτων τοῦ ἔμπνευστῆ τῆς νέας μεσογειακῆς πολιτικῆς τῆς Ἴσπανίας José Moñino, κόμη τῆς Floridablanca (1728-1808)²²— δὲν ἀπέδωσε ἐξαιτίας κυρίως τῶν ἰδίων ἐγγενῶν ἀδυναμιῶν τῆς ἰσπανικῆς οικονομίας ποῦ εἶχαν ὑπονομεύσει καὶ ἄλλα, ἀνάλογα σχέδια τῶν ὑπουργῶν τοῦ Καρόλου Γ' (1759-1788) καὶ τοῦ Καρόλου Δ' (1788-1808)²³.

Περισσότερο εὐδοίωνα ἦταν τὰ ἀποτελέσματα τῶν προσπαθειῶν τῶν Boulligny γιὰ τὴν προστασία τῶν ἰσπανικῶν ἱεραποστολικῶν ἀποστολῶν στὴν ὀθωμανικὴ ἐπικράτεια. Τελικὰ ἡ προστασία αὐτὴ ἀπλώθηκε de facto καὶ σὲ καθολικοὺς ὑπηκόους ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, οἱ ὅποιοι, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀναστάτωση ποῦ προκάλεσε στὸ παραδοσιακὸ καθεστῶς τοῦ θρησκευτικοῦ προτεκτοράτου ἢ γαλλικῆ ἐπανάσταση, ἔμεναν οὐσιαστικὰ ἀκάλυπτοι διπλωματικὰ καὶ —ὡς ἓνα βαθμὸ— καὶ ἐκκλησιαστικὰ²⁴. Στις ἀρχὲς τοῦ 1793 ὁ José Eliodoro Boulligny κατάφερε νὰ ἀποσπάσει ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη τὸ πρῶτο φερμάνι ποῦ ἀναγνώριζε στὸν Ἴσπανὸ μονάρχη μερικὰ ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα πλεονεκτήματα ποῦ ἀπονέμονταν ὡς τότε στοὺς Γάλλους βασιλιάδες²⁵. Ἡ ἀνανέωση τοῦ φερμανιοῦ αὐτοῦ (τὸν Ἰα-

6230 A καὶ 6230 B, ὅπου καὶ γιὰ τὸ ρόλο Ἑλλήνων «προστατευόμενων» τῆς Ἴσπανίας: πρβλ. καὶ A H N, legs. 3567 B καὶ 4804. Μιὰ ἐκτενέστατη (πάνω ἀπὸ 700 σελ.), ἀνώνυμη (ἀλλὰ ποῦ, κατὰ τὴ γνώμη μου, θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὸν Soler) ἔκθεση γιὰ τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ τίς δυνατότητες ποῦ προσφέρει στὸ ἰσπανικὸ ἐμπόριο σώθηκε σὲ δυὸ ὄγκωδεις χειρόγραφους κώδικες στὸ Ναυτικὸ Μουσεῖο τῆς Μαδρίτης: Museo Naval, Mss. 524 καὶ 525.

22. Δεῖγμα τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Floridablanca γιὰ τὸ ἀνατολικομεσογειακὸ ἐμπόριο καὶ γενικὰ τῶν προσπαθειῶν του γιὰ τὴν ἐπένδυση τῶν ἰσπανικῶν πολιτικῶν προγραμμάτων στὴν ἑλληνικὴ Ἀνατολή (βλ. σχετικὰ Χασιώτης, Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Ἴσπανῶν, σ. 48) εἶναι καὶ ἡ ἀποστολὴ τὸ 1784 μοίρας τοῦ ἰσπανικοῦ στόλου μὲ διοικητὴ τὸν Gabriel de Aristizábal στὴν Κωνσταντινούπολη (ἀναλυτικὴ περιγραφή σὲ πολυτελὴ ἔκδοση τοῦ Joseph Moreno, καμωμένη μὲ ἐντολὴ τοῦ ἴδιου τοῦ Floridablanca, κυκλοφόρησε ἕξι χρόνια ἀργότερα στὴ Μαδρίτη: Viage à Constantinople en el año de 1784, escrito por orden superior, Μαδρίτη MDCCXC, 4ο, σελ. 360-xxxi). Ἡ χειρονομία ἐπαναλήφθηκε ἀρκετὲς φορές ἀργότερα μὲ ἀνάλογες ἐπισκέψεις καὶ ταξίδια στὸ Αἰγαῖο, τὴν Κύπρο, τὴ Μαύρη Θάλασσα καὶ τὸ Ἴόνιο, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν σχετικῶν ναυτικῶν ἡμερολογίων ποῦ σώθηκαν στὸ Museo Naval (Mss. 112, 114, 116, 177, 184, 340-342, 344, 345, 524-525, 863). Δυσμενεῖς κρίσεις γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ταξιδιοῦ τοῦ Aristizábal καὶ μερικῶν ἀκόμα ἀνάλογων ἀποστολῶν ἀπὸ τὸν Miranda στοῦ Vicente Dávila, Archivo del General Miranda, σ. 164-165.

23. Στις προσπάθειες νὰ ἐπεκταθεῖ ἡ ἰσπανικὴ ἐμπορικὴ δραστηριότητα στὴ Ρωσία τῆς Αἰκατερίνης Β' ἀναφέρεται καὶ ἡ Ana Maria Schop Soler, Las relaciones entre España y Rusia en la época de Carlos IV, Βαρκελώνη 1971, σ. 48-52, 147-155: πρβλ. τῆς Ἰδίας, Die spanisch-russischen Beziehungen, σ. 194-205.

24. Γιὰ τίς συνέπειες τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης στὸ καθεστῶς τοῦ θρησκευτικοῦ προτεκτοράτου βλ. Ἐλένης Ε. Κούκκου, Αἱ διομολογήσεις καὶ ἡ γαλλικὴ προστασία εἰς τὴν Ἀνατολὴν (1535-1789), Ἀθήνα 1967, σ. 142-152.

25. Σύντομη ἀνάλυση καὶ τὸ κείμενο τοῦ φερμανιοῦ (σὲ ἰσπαν. μετάφραση) στοῦ

νουάριο τοῦ 1794 καὶ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1798)²⁶ μεταβίβασε στὴν πράξη (καὶ γιὰ μιὰ δεκαπενταετία τουλάχιστο) τὸ θρησκευτικὸ προτεκτοράτο ἀπὸ τὴ Γαλλία στὴν Ἰσπανία, παρόλο ποὺ οὔτε τὸ Διευθυντήριο οὔτε ἡ Ἁγία Ἔδρα δέχτηκαν ἐπίσημα νὰ ἀναγνωρίσουν τὴ νέα ἐκείνη πραγματικότητα²⁷.

Ἀξιοσημείωτη καὶ ὀπωσδήποτε περισσότερο ἐντυπωσιακὴ ἦταν ἡ διπλωματικὴ δραστηριότητα ποὺ ἀνέπτυξαν στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Juan καὶ ὁ José Eliodoro Bouligny. Τρία εἶναι τὰ χαρακτηριστικότερα ἴσως παραδείγματα: Ἡ θετικὴ τους ἀνάμειξη στὴν ὑπογραφή τῆς τουρκοπορτογαλικῆς συνθήκης τοῦ 1785-1786, ἡ χρησιμοποίηση τοῦ Juan Bouligny στὶς προσπάθειες γιὰ τὴν ὑπογραφή ἀνακωχῆς ἀνάμεσα στοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Τούρκους τὸ φθινόπωρο τοῦ 1780 καὶ τοῦ 1790—καὶ μάλιστα ὕστερα ἀπὸ πρωτοβουλία τῆς Αἰκατερίνης Β΄—καὶ ἡ ἀποτελεσματικὴ τους παρέμβαση στὴ συνδιαλλαγή τοῦ ἀντάρτη πασᾶ τῆς Σκόδρας Μαχμούτ καὶ τῆς Πύλης τὸ Μάρτιο τοῦ 1794²⁸. Ἡ ἀλληλογραφία τῶν Bouligny εἶναι γεμάτη ἀπὸ εἰδήσεις αὐτοῦ τοῦ χαρακτήρα, ποὺ ἂν δὲν πιστοποιοῦν τὶς ἰδιαιτέρες ἰκανότητες τῶν Ἰσπανῶν αὐτῶν διπλωματῶν δείχνουν τουλάχιστο τὴν ἔντονη—καὶ ὀπωσδήποτε ἐντυπωσιακὴ—διπλωματικὴ τους δραστηριότητα στὴν ὀθωμανικὴ πρωτεύουσα.

Τὸ μεγαλύτερο ὠστόσο—καὶ τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον κατὰ τὴ γνώμη μου—μέρος τοῦ πληροφοριακοῦ ὕλικου ποὺ προσφέρουν οἱ ἐκθέσεις τῶν Bouligny δὲν ἀναφέρεται στὴ δική τους δράση, ἀλλὰ στὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ ἀναλύσεις καταχωρίζονται σὲ συσχετισμὸ πάντοτε μὲ τὶς διαφοροποιήσεις ποὺ προκαλοῦσαν οἱ ἐξωτερικὲς ἐπεμβάσεις, οἱ πολεμικὲς κρίσεις, οἱ νέες οἰκονομικὲς ἐξελίξεις καὶ γενικὰ οἱ πραγματικότητες ποὺ ἐπέβαλλε—μὲ κάποια καθυστέρηση—στὴν ὀθωμανικὴ κοινωνία ἡ ὄλο καὶ στενότερη σύνδεσή της μὲ τὸν ὄψιμο δυτικοευρωπαϊκὸ 18ο αἰῶνα. Σημειώνονται ἐπίσης πληροφορίες γιὰ τὶς σχέσεις τῶν ὑποδούλων καὶ τῶν κυριάρχων, γιὰ τὴν πολιτικὴ, τὴν οἰκονομικὴ καὶ—σπανιότερα—τὴν πολιτιστικὴ

Arce, Expediciones, σ. 232-235.

26. Arce, ὁ.π., σ. 236 κέξ.

27. S. Eiján, Protectorado de España en Tierra Santa (1789-1830), *Archivo Ibero-Americano*, τόμ. 3 (1943), σ. 199-218, καὶ, ἀναλυτικότερα, τοῦ ἴδιου, *El patronato real*, τόμ. 1, σ. 175 κέξ. Πρβλ. Arce, ὁ.π., σ. 219 κέξ. Γιὰ τὶς ἀντιδράσεις τοῦ Διευθυντηρίου βλ. καὶ Κούρκου, Αἰ διομολογήσεις, σ. 151-152.

28. Garrigues, *Un desliz*, σ. 194 κέξ., 214 κέξ. καὶ (γιὰ τὴν Ἰσπανικὴ παρεμβολή στὶς κινήσεις γιὰ τουρκορωσικὴ προσέγγιση καὶ γενικὰ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς εἰρήνης στὴν ἀνατολικὴ Εὐρώπη) Schop Soler, *Die spanisch-russischen Beziehungen*, σ. 131-135, 143, 153 κέξ., 161 κέξ. Πρβλ. τῆς ἴδιας, *Las relaciones*, σ. 29, 38-39.

δραστηριότητα τῶν ὑπηκόων τοῦ σουλτάνου (κυρίως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀρμενίων), γιὰ τὴν πορεία τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ ἐμπορίου στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ τὶς προοπτικὲς τῆς ἀνάπτυξής του καὶ γιὰ τοὺς παράγοντες (ἐξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς) ποὺ ἐπηρέαζαν τὴ διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ἡ καταγραφή τῶν εἰδήσεων αὐτῶν γίνεται μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ ἀξιοσημείωτη πληρότητα, σὲ κείμενα συνταγμένα σὲ ὕφος κοφτὸ καὶ ὑπηρεσιακὸ, ἀλλὰ πλούσιο σὲ ὄνόματα, στοιχεῖα, συγκρίσεις καὶ ἀποτιμήσεις. Ἡ λεπτολογία ποὺ χαρακτηρίζει τὶς πηγὲς αὐτὲς δὲν θά ἔπρεπε νὰ ἀποδοθεῖ μόνον στὴν ἐταστικότητα ἢ σὲ κάποια περισσὴ γραφειοκρατικὴ φιλοτιμία, ποὺ χαρακτήριζε ὁπωσδήποτε τὰ κείμενα τῶν Boulligny (ὅπως, λίγο ἀργότερα, καὶ τὶς ἐκθέσεις τοῦ Lorenzo Mabili), ἀλλὰ καὶ στὴν ἴδια τὴ φύση τῶν γεγονότων ποὺ συνέβαιναν τότε στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ ποὺ ἀναμφισβήτητα παρουσίαζαν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Ἀρκεῖ νὰ ὑπογραμμιστεῖ ἐδῶ ἡ σύμπτωση τῆς δράσης τῶν Boulligny στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ τὴν περίοδο τῶν «μεταρρυθμίσεων» (Nizam-i cedit) τοῦ Σελίμ Γ' (1789-1808), τὸ δεύτερο ρωσοτουρκικὸ πόλεμο (1787-1792), τὴ σύνδεση τῆς ἐπαναστατικῆς Γαλλίας μὲ τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία (1792 κέξ.), τὴ γαλλοτουρκικὴ ρήξη τοῦ 1798 καὶ τὴν πρώτη φάση τῶν ρωσοτουρκικῶν προσεγγίσεων (1798 κέξ.) κἄπ.²⁹ Ἐξάλλου τὰ γεγονότα ποὺ παρακολουθοῦν καὶ καταγράφουν οἱ Boulligny —καὶ ἰδιαίτερα ὁ Juan— παρουσίαζαν, πέρα ἀπὸ τὸ διπλωματικὸ, καὶ εἰδικότερο πολιτικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν κυβέρνησή τους: Οἱ «μεταρρυθμίσεις» τοῦ Σελίμ π.χ. ἐνδιέφεραν καὶ ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦσαν στὴν παρακμασμένη Ἰσπανία ἀνάλογες μεταρρυθμιστικὲς προσπάθειες³⁰. Οἱ μεταλλαγῆς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος στὶς παραδοσιακὲς συμμαχίες τῆς Πύλης ἐπηρέαζαν καὶ τὴν ἰσορροπία τῶν δυνάμεων στὴ Μεσόγειο (ποὺ ἀπασχολοῦσε πάντοτε τὴ Μαδρίτη), ἀλλὰ καὶ τὶς κινήσεις γιὰ τὴ σύμπληξη ἀντιαγγλικῶν καὶ ἀντιπρωσικῶν συνασπισμῶν τοῦ τύπου τῆς «ἐνοπλῆς οὐδετερότητας» τοῦ 1780 ἢ τῆς «βόρειας συνθήκης» τοῦ 1790. Καὶ εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ὁ Juan Boulligny δὲν ἦταν ἀπλᾶ οὐδέτερος παρατηρητὴς τῆς διπλωματικῆς πολυπραγμοσύνης ποὺ παρατηροῦνταν τότε στὴν Κωνσταντινούπολη· συμμετεῖχε κι αὐτὸς ἐνεργά, ἀναλαμβάνοντας μερικὲς φορὲς

29. Γιὰ τὶς ἀπηχῆσεις τῶν γεγονότων αὐτῶν στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία βλ. πρόχειρα M. S. Anderson, *The Eastern Question (1774-1923)*, Λονδίνο 1966, σ. 6-31 καὶ (βιβλιογραφία) 400-401, καὶ εἰδικότερα St. J. Shaw, *Between Old and New: The Ottoman Empire under Sultan Selim III (1789-1807)*, Cambridge Mass. 1971, σ. 54 κέξ. *passim*.

30. Garrigues, σ. 130 κέξ. Τὴν ἰδεολογικὴ κυρίως ἀνέλιξη τῶν μεταρρυθμιστικῶν κινήσεων στὴν Ἰσπανία τῆς περιόδου αὐτῆς παρουσιάζει ὁ Jean Sarrailh, *L'Espagne éclairée de la seconde moitié du XVIIIe siècle*, Παρίσι 1954.

ἐνδιαφέροντες ρόλους, ὅπως π.χ. τοῦ μεσολαβητῆ στὶς ρωσοτουρκικὲς συνεννοήσεις τοῦ 1788 γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν Ὀθωμανῶν ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ ἐπιρροή καὶ τὴ σύμπραξή τους στὴ συγκρότηση τῆς «βόρειας συμμαχίας» ἢ ἀκόμα τοῦ ἐνθερμου προπαγανδιστῆ ἐνὸς εἰρηνιστικοῦ προγράμματος τῆς Ἰσπανίας, ποῦ —μὲ δικές του οὐσιαστικὰ προτάσεις— διαμορφώθηκε στὸ φιλόδοξο «σχέδιο γιὰ τὴ γενικὴ εἰρήνευση» τῆς Εὐρώπης (Plan de Pacification General)³¹. Οἱ πρωτοβουλίες του αὐτὲς καὶ ἰδιαίτερα ἡ ἐμπλοκή του στὴν προσπάθεια γιὰ τὴ ρωσοτουρκικὴ προσέγγιση προκάλεσαν σφοδρὲς ἀγγλικὲς ἀντιδράσεις στὴν Πετροῦπολη³² καὶ κάποιες προσωπικὲς περιπέτειές του στὴν Κωνσταντινούπολη (ἀπόπειρες δολοφονίας καὶ ποικίλες ταπεινώσεις), ποῦ ὁδήγησαν τελικὰ στὴν ἀντικατάστασή του στὶς ἀρχὲς τοῦ 1793 ἀπὸ τὸν γιό του José Eliodoro³³, καὶ στὸν περιορισμὸ τῶν δραστηριοτήτων τῆς πρεσβείας μόνον σὲ ζητήματα ἐμπορικὰ καὶ ναυτιλιακὰ ἢ σὲ ὅσα σχετιζόνταν μὲ τὴν κατοχύρωση τῶν ἰσπανικῶν προνομίων στοὺς Ἁγίους Τόπους.

Μέσα στὸ κλίμα αὐτὸ ἐργάστηκε, ὅπως εἶδαμε, γιὰ δέκα περίπου χρόνια καὶ ὁ Lorenzo Mabili. Ὅταν λοιπὸν ὑποχρεώθηκε κι αὐτός, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἰσπανοτουρκικὴ ἔνταση τοῦ 1799, νὰ ἐγκαταλείψει τὴν Κωνσταντινούπολη³⁴, ἀναζήτησε τρόπο νὰ συνεχίσει τὴ σταδιοδρομία του σὲ κά-

31. Garrigues, σ. 84-85, καὶ Schop Soler, Las relaciones, σ. 27-29, 38-39. Πρβλ. P R O, F.O./78/φάκ. 11, φ. 144r - 144v, ὅπου σὲ κρυπτογραφημένη ἔκθεση τοῦ Ainslie τῆς 22 Ἰουλίου 1790 ὑποστηρίζεται ὅτι «it is certain that the Spanish envoy took the lead in this affair» (τὴν ἐφαρμογὴ δηλ. τοῦ «Plan of a general pacification»). Ἐναφορὲς στὴ δραστηριότητα αὐτῆ τοῦ Bouligny βλ. καὶ στοῦ Bogolub Petkovic, Mahmud pasa Busatlija od 1787-1796 godine. Prilog za jednu monografiju, *Istoriski Zapisi*, τόμ. 13 (1957), σ. 211-242. Γιὰ τὴν ἀνάμειξη στὶς ἴδιες διπλωματικὲς κινήσεις καὶ τοῦ ἐκπροσώπου τῶν Δυὸ Σικελιῶν στὴν Κωνσταντινούπολη (1789-1817) Costantino de Ludolf βλ. N. Cortese, La mediazione napoletana nelle trattative di pace fra Russia e Turchia nel 1790-91, *Russia*, τόμ. 1 (Νεάπολη 1921), σ. (ἀνατ.) 4 κέξ. Πρβλ. P R O, F.O./78/φάκ. 11, φ. 217r (2 Ὀκτ. 1790).

32. Schop Soler, Las relaciones, σ. 38-39, ὅπου γιὰ ἓνα ἄκαιρο στρατήγημα τοῦ ἀγγλόφιλου πάντοτε γερο-Ποτέμκιν νὰ παρασύρει τὴν Ἰσπανία καὶ τὴ Νεάπολη στὴν Τριπλῆ Συμμαχία προσφέροντας (Μάρτιος 1790) στὴν πρώτη τὴν Κρήτη καὶ στὴ δεύτερη τμῆματα τῶν ἀλβανικῶν παραλιῶν!

33. Garrigues, σ. 112, 257. Ὁ Juan ἐγκατέλειψε τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὴν Ἰσπανία, μέσω Μάλτας, στὶς 19 Ἰανουαρίου 1793 (σύμφωνα μὲ πληροφορία τοῦ Ainslie: P R O, F.O./78/φάκ. 14, φ. 13v (ἔγγρ. 25 Ἰαν. 1793).

34. Ἡ ἐκδίωξη τοῦ Bouligny ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴ πρωτεύουσα δὲν ὀφειλόταν στὴ γαλλοφιλία του (ὅπως πιστεύει ὁ J. W. Zinkeisen, Geschichte des osmanischen Reiches in Europa, Gotha 1864, τόμ. 7, σ. 751-754, συγχέοντας μάλιστα τὸν Juan μὲ τὸν José Eliodoro· πρβλ. Λάσκαρι, Don Lorenzo, σ. 8, 14 σημ. 1), ἀλλὰ στὴν ἰσπανοτουρκικὴ ρήξη τοῦ 1799, ποῦ προκλήθηκε—σὲ μὰ σειρὰ ἀλυσιδωτῶν δια-

ποια ανάλογη διπλωματική θέση. Στά 1800 ἡ κυβέρνηση τὸν διόρισε — — με προϊστάμενο (intendente de Marina) τὸν Juan Soler — ἐπικεφαλῆς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας στὸ λιμάνι τῆς Σεβίλλης, με κάποιες ἀρμοδιότητες καὶ σὲ ζητήματα ἐμπορικῶν σχέσεων με ἄλλες χῶρες³⁵. Ὅπως δὲ ἴσως γιὰ τὸν Mabili ἡ θέση ἐνὸς ἐπαρχιακοῦ διοικητικοῦ ὑπαλλήλου δὲν ἦταν εὐδοίωνη ἐξέλιξη. Γι' αὐτὸ με πραγματικὴ ἀνακούφιση δέχτηκε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1803 τὴν τοποθέτησή του στὴ νεοσύστατη θέση τοῦ προξένου τῆς Ἰσπανίας στὴν Ἐπτάνησο Πολιτεία³⁶.

Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ θείου του στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Lorenzo Mabili δὲν ἀσχολήθηκε οὐσιαστικὰ στὴν Κέρκυρα — ὅπου ἐφτασε στὶς 11 Ἰανουαρίου 1804³⁷ — με τὴ σύνταξη ἐκθέσεων ἢ ἀπολογισμῶν γιὰ τὴν ἐμπορικὴ καὶ ναυτιλιακὴ δραστηριότητα τῶν Ἰσπανῶν ὑπηκόων στὸ Ἴονιο³⁸, ἀλλὰ με τὴ συλλογὴ καὶ τὴν ἀποστολὴ πρὸς τὴν κυβέρνησή του πληροφοριῶν με γενικότερο, πολιτικὸ κυρίως χαρακτήρα. Τὸ γεγονός εἶναι εὐδεξήγητο: Στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ. ἡ διαδοχικὴ παρουσία στα Ἐπτάνησα τῶν Γάλλων, τῶν Ρώσων καὶ τῶν Ἀγγλῶν δὲν αὐξήσε μόνο

φοροποιήσεων στὶς παραδοσιακὲς συμμαχικὲς συστοιχίες ἐξαιτίας τῆς γαλλικῆς ἐκστρατείας στὴν Αἴγυπτο — ἀπὸ τὴ ρωσοτουρκικὴ προσέγγιση καὶ τὴν κήρυξη ρωσοϊσπανικοῦ πολέμου γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς Μάλτας (1798-1799). Γιὰ τὴν κρίση βλ. Schorp Soler, Las relaciones, σ. 63-66. Πρβλ. Arce, Expediciones, σ. 246, ὅπου μνεῖα τοῦ διαδόχου τοῦ Boulligny (Ignacio Maria) del Corral, πρεσβευτὴ καλιότερα στὴ Στοκχόλμη. Ἡ περιπέτεια τῶν Boulligny συνέπεσε καὶ με ἓνα ἀκόμα δυσάρεστο γεγονός: τὴ μεγάλη πυρκαγιὰ τοῦ Πέραν, τὸ Μάρτιο τοῦ 1799, πού, σύμφωνα με τὸν Mabili, ἔγινε μιὰ ἀπὸ τίς αἰτίες τῆς οἰκονομικῆς τους καταστροφῆς: Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 175· πρβλ. καὶ Ἰδρυμα Νεοελλην. Σπουδῶν, ἀρχεῖο Μαβίλη (:Ι Ν Σ, ἀρχ. Μαβ.), ὅπου, σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Don Lorenzo πρὸς τὸν ξάδελφό του Francisco Boulligny, γραμμμένη στὴ Λευκάδα στὶς 28 Μαρτίου 1843, γίνεται λόγος γιὰ τὴν κατάρρευση τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου τῶν Mabili γύρω στά 1775 ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία ἢ καὶ τίς ἀτασθαλίες τοῦ ταμῖα Vicente Novella, συζύγου τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἐπιστολογράφου Τερέζας.

35. Α Η Ν, Ε leg. 3125, ἀριθ. 11.

36. Φωτογραφία τοῦ διαπιστευτηρίου ἐγγράφου (με χρονολογία 15 Ἰουλίου 1803) ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἰονίου Γερουσίας (Κιβ. 1, δεσμίδα 3, ἀριθ. 4) στοῦ Λάσκαρι, Don Lorenzo, μεταξύ τῶν σ. 8-9.

37. Ἡ καθυστέρηση ὀφειλόταν σὲ σοβαρὴ περιπέτεια τοῦ Mabili στὴ δυτικὴ Μεσόγειο: Στὴ σύλληψή του ἀπὸ τὸν Ἀγγλο κουρσάρο James Briasco (=Briscoe;) ἀνάμεσα Alicante - Γένοβα καὶ στὴν ἀναγκαστικὴ του παραμονὴ στὸ Cagliari ὡς τίς 2 Δεκεμβρ. 1803 (Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 1 καὶ 175).

38. Τὸ ἔργο αὐτὸ φαίνεται νὰ τὸ εἶχε ἐκχωρήσει στὸν Ζακυνθινὸ κόμη Στέφανο Μεσαλᾶ (1750-1823), πρόξενο τῆς Ἰσπανίας στὴ Ζάκυνθο ἥδη ἀπὸ τὸ 1788. Γιὰ τίς προξενικὲς ὑπηρεσίες του πληροφοριές στὸ Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 7α, 20, 21, 24 (ἔγγρ. τῆς 1 Ἀπρ., 29 Μαΐου, 19 Ἰουλ., 1 καὶ 12 Αὐγ. 1804)· πρβλ. καὶ Λάσκαρι, ὁ.π., σ. 9, 11, 12, 13, 15 καὶ Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 31 (1 Σεπτ. 1804) καὶ 74 (1 Μαρτ. 1805), ὅπου γιὰ τίς ἀντιδράσεις τῆς ἐπτανησιακῆς διοίκησης νὰ ἀναγνωρίσει ὡς προ-

τῆ γεωπολιτικῆ σημασία τῆς περιοχῆς γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς γενικότερης εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ τὴ σύνδεσε μὲ παράγοντες ποὺ ἐπηρέαζαν ὁποσδήποτε καὶ τὴ μεσογειακὴ πολιτικὴ τῆς Ἰσπανίας, προπάντων ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάληψη τοῦ μεγαλύτερου τμήματός της ἀπὸ τὸ Ναπολέοντα καὶ τὴν ὑφαρπαγὴ τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ Α΄ Βοναπάρτη (1808-1813). Ἄλλωστε καὶ οἱ ἐκπρόσωποι ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν στὸ Ἴόνιο δὲν ἀπασχολοῦνταν ἰδιαίτερα τὴν ἴδια αὐτὴ περίοδο μὲ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἐμπορικῶν, ναυτιλιακῶν κλπ. συμφερόντων τῶν ὑπηκόων τους, ἀλλὰ —περισσότερο— μὲ τὴν ἐνημέρωση τῶν προϊσταμένων τους γιὰ τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ γεγονότα ποὺ διαδραματίζονταν στὴν Ἀδριατικὴ καὶ τὰ Ἑπτάνησα³⁹. Παρ' ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ πολιτικὸς χαρακτήρας τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Mabilí δὲν ὑποδηλώνει τὴν ἀδιαφορία τῆς κυβέρνησής του γιὰ τὶς οἰκονομικὲς προοπτικὲς τῶν Ἰόνιων νησιῶν. Ὁ ἴδιος ὁ Mabilí κάνει λόγο γιὰ κάποια σημαντικὴ ἐμπορικὴ ἀποστολὴ (expedición), ποὺ τοῦ τὴν εἶχε ἐμπιστευτεῖ, κατὰ τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὸ Alicante, ὁ Juan Soler καὶ ποὺ καταστράφηκε μὲ τὴν περιπέτειά του στὴ δυτικὴ Μεσόγειο τὸ Νοέμβριο τοῦ 1803⁴⁰. Ἄλλες ἐπίσης πηγὲς δείχνουν τὴν προσπάθεια τῶν Ἰσπανῶν νὰ συγκεντρώσουν στοιχεῖα γιὰ τὶς προοπτικὲς ποὺ παρουσίαζαν τότε τὸ Ἴόνιο καὶ ἡ Ἀδριατικὴ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ναυτιλιακῆς καὶ ἐμπορικῆς δραστηριότητος⁴¹.

Ἡ ἀλληλογραφία βέβαια τοῦ Mabilí περιέχει καὶ μερικὲς ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὸν ἴδιο καὶ τὴν οἰκογένειά του: Γιὰ τὴν προϋ-

---

ξενικὸ πρᾶκτορα τῆς Ἰσπανίας στὴν Κεφαλλονιά τὸν Κωνσταντῖνο Χωραφᾶ, γιὸ καὶ διάδοχο τοῦ ἄλλοτε ὑποπροξένου Δομήνικου Χωραφᾶ. Ἡ στάση αὐτῆ τῶν ἐπτανησιακῶν ἀρχῶν ὀφειλόταν στὴν ἐπιθυμία τους νὰ ἀποφύγουν τὴν ἐκπροσώπηση ξένων συμφερόντων ἀπὸ Ἑπτανήσιους ὑπηκόους, ὅπως ἀναφέρει ρητὰ ὁ Mabilí καὶ ἐπιβεβαιώνει σὲ ἔγγραφο τοῦ τῆς 22 Φεβρ. 1805 καὶ ὁ πρόξενος τῆς Μεγάλης Βρετανίας στὴν Κέρκυρα Σπυρίδων Φορέστης (P R O, F.O./348/φάκ. 5, χ.ἀ.).

39. Ἐνδεικτικὴ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ ἐνδιαφέρουσα ἀλληλογραφία τοῦ Σπυρ. Φορέστη μὲ τοὺς προϊσταμένους του στὸ Λονδίνο ἢ στὴ Μάλτα, ποὺ σώθηκε σχεδὸν ὀλόκληρη στὸ P R O (F.O./42/ἀριθ. φακ. 1-5, 7-13, καὶ F.O./348/φάκ. 5-7 : γιὰ τὴν περίοδο τῆς θητείας Mabilí στὴν Κέρκυρα), καὶ ποὺ συμπληρώνει —συχνὰ μὲ περισσότερα καὶ πῶς ἀξιόλογα στοιχεῖα— τὶς πληροφορίες τοῦ Ἰσπανοῦ συναδέλφου του. Τὴν κ. Κ. Καλλιαιτάκη - Μερτικοπούλου, ποὺ μοῦ πρόσφερε τὶς ἀρχειακὲς ἐνδείξεις τῆς ἀλληλογραφίας Φορέστη —διευκολύνοντας ἔτσι σημαντικὰ τὴν ἔρευνά μου στὸ P R O— τὴν εὐχαριστῶ καὶ ἀπ' ἐδῶ θερμὰ.

40. A H N, E leg. 6171, ἀριθ. 175.

41. Δεῖγμα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ ἀχρονολόγητη (γύρω στὰ 1800) περιγραφὴ τῆς Ἑπτανήσου (μὲ λεπτομερειακὲς καταγραφὲς τῶν προϊόντων τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ὑπεδάφους της καὶ στοιχεῖα γιὰ τοὺς κατοίκους καὶ τὶς οἰκονομικὲς τους δραστηριότητες), ποὺ σώθηκε στὸ Museo Naval τῆς Μαδρίτης: Ms. 116.

πηρεσία του στην Κωνσταντινούπολη και τις υστερότερες ύπαλληλικές του περιπέτειες⁴², για την ανάληψη εκμέρους του και άλλων προξενείων (τῆς Νεάπολης στὰ 1805-1809⁴³, τῆς Ἑτρουρίας στὰ 1804⁴⁴ καὶ κυρίως τῆς Γαλλίας ἀπὸ τὸ Μάιο τοῦ 1806 ὡς τὸ 1810 τουλάχιστο⁴⁵), γιὰ τὶς προσπάθειές τὸν νὰ ἀναλάβει τὴν προξενικὴ ἢ καὶ τὴ διπλωματικὴ ἀκόμα ἐκπροσώπηση τῆς κυβέρνησης τοῦ Ἰωσήφ Β΄ σὲ ἄλλες θέσεις, στὴν Ἰσπανία ἢ στὴν Κωνσταντινούπολη⁴⁶, γιὰ τὶς σχέσεις του μὲ ἐπιφανεῖς Ἑπτα-

42. Α ΗΝ, Ε leg. 3125, ἀριθ. 10, 11, Ε leg. 6171, ἀριθ. 11, 14, 15, 38, 75, 174, 175. Μὲ βάση τὶς πηγές αὐτές, σὲ συνδυασμὸ μὲ μαρτυρίες τῆς ἰδιωτικῆς του ἀλληλογραφίας (ΙΝΣ, ἀρχ. Μαβ.: ἐπιστολὴ του μὲ τὸ ὑποκορ. «Cocoli» πρὸς τὴ γυναῖκα του «Coca», γραμμένη στὴ Μαδρίτη στίς 30 Δεκεμβρ. 1814· συμβολαιογραφικὴ ἐξουσιοδοτικὴ πράξη, ἐπικυρωμένη στὴ Μαδρίτη στίς 7 Ἰουνίου 1815, στὸ ὄνομα τοῦ D. Lorenzo Mabili, ποὺ ἀναχωρεῖ γιὰ τὴ Νεάπολη, καὶ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ José Ferroni· ἀντίγρ. ληξιαρχικῆς πράξης γιὰ τὴ γέννηση τοῦ Παύλου Μαβίλη, ποὺ εἶχε ἐκδοθεῖ στὴ Νεάπολη στίς 26 Νοεμβρ. 1814 καὶ ἐπικυρώνεται τώρα στὴν Κέρκυρα στίς 16/28 Μαρτίου 1836· ἀντίγρ. ἐπιστολῆς τοῦ Lorenzo Mabili πρὸς τὸν πρωτεζάδερφό του Francisquito Boulligny, γραμμένης στὴ Λευκάδα στίς 28 Μαρτίου 1843, σχετικὰ μὲ τὴ συνταξιοδοτικὴ ἀποκατάσταση τοῦ ἀποστολέα καὶ τὶς περιπέτειες τῆς ἀπελπιστικὰ συρρικνωμένης πιά μόνου στὸν ἴδιο καὶ στὸν γιό του Παύλου οἰκογένειας Mabili· ἀπάντηση τοῦ Boulligny τῆς 16 Νοεμβρ. 1844 γιὰ τὴ συνταξιοδότηση τοῦ Don Lorenzo καὶ τὴν ἐνδεχόμενη ὑπαλληλικὴ του ἀποκατάσταση κἄ.) καὶ ἄλλες ἐνδείξεις (ἐπιστολὲς τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια τῆς 28 Αὐγ./9 Σεπτ. 1814 καὶ 4/16 Σεπτ. 1818, δημοσιευμένες σὲ ἑλληνικὴ μετάφραση ἀπὸ τὸν Πολυχρ. Κ. Ἐνεπεκίδη, Ἰωάννης Καποδίστριας, 176 ἀνέκδοτα γράμματα πρὸς τὸν πατέρα του, 1809-1820, Ἀθήνα 1972, σ. 178, 263, ὅπου λόγος γιὰ τὶς ἐννοικῆς παρεμβάσεις τοῦ Ἑλληνα ὑπουργοῦ τοῦ τσάρου γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ «φίλου», ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ Mabili) μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὁ Lorenzo Mabili ἔχασε ὀριστικὰ τὴ θέση του μὲ τὴ λήξη τοῦ 1811, ὅτι ἐγκατέλειψε τὴν Κέρκυρα καὶ πέρασε στὴ Νεάπολη τὸν ἐπόμενο χρόνο, ὅτι προσπάθησε στὰ 1814-1815, μὲ ἀτελέσφορες ἐνέργειες στὴ Μαδρίτη, νὰ πετύχει τὴν ἀποκατάστασή του, καὶ ὅτι ἐπέστρεψε στὴν Κέρκυρα—χωρὶς βέβαια τὴν ἰδιότητα τοῦ προξένου—στὰ μέσα τοῦ 1817, ἀπ' ὅπου ξανάρχιζε καὶ πάλι τὶς προσπάθειες (μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Boulligny, τοῦ Καποδίστρια κἄ.) γιὰ κάποια οἰκονομικὴ τουλάχιστο δικαίωση τῶν ὑπηρεσιῶν του. Πρβλ. Μαντουβάλο, Λορέντζος Μαβίλης, σ. ιγ'-ιδ'.

43. Α ΗΝ, Ε leg. 3125, ἀριθ. 3, leg. 6171, ἀριθ. 139, 140.

44. Α ΗΝ, Ε leg. 6171, ἀριθ. 7, 7α.

45. Α ΗΝ, Ε leg. 3125, ἀριθ. 17, 18, Ε leg. 6171, ἀριθ. 138, 149, 150, 151, 194-200, 209, 210, 254. Πρβλ. ΙΝΣ, ἀρχ. Μαβ.: ἔγγρ. στρατηγοῦ Donzelot (1764-1843) πρὸς τὸν Mabili (Κέρκυρα, 20 Ἰανουαρ. 1811).

46. Α ΗΝ, Ε leg. 6171, ἀριθ. 288-289 (ἐπιστολὴ Mabili πρὸς τὴν κυβέρνησή του τῆς 29 Δεκεμβρ. 1810, μὲ τὴν ὁποία ζητᾷ τὴ μετάθεσή του ἀπὸ τὴν Κέρκυρα—ὅπου ἡ κατάσταση εἶχε γίνῃ πιά ἀφόρητη ἀπὸ τὴν ἄλλειψη τροφίμων καὶ ἀσφάλειας—στὴν Ἰσπανία ἢ σὲ ἄλλη χώρα τῆς δυτικῆς Εὐρώπης)· πρβλ. Λάσκαρι, Don Lorenzo, σ. 9-10, 12, 15. Γιὰ τὴν ἐπιθυμία του νὰ ἀναλάβει τὸ γενικὸ προξενεῖο τῆς βοναπαρτικῆς Ἰσπανίας στὴν Κωνσταντινούπολη—ἐξουδετερώνοντας ἔτσι τὴν ἐπιρροὴ τοῦ ἐκεῖ ἐκπροσώπου τῆς ἐπαναστατικῆς Junta τῆς Σεβίλης—βλ. Α ΗΝ, Ε leg. 3125, ἀριθ.

νησίους (τὸν Γεώργιο Μοτσενίγο, τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια κᾶ.) κλπ.

Τὸ μεγαλύτερο ὥστόσο καὶ τὸ σημαντικότερο μέρος τῆς ἀλληλογραφίας του ἀναφέρεται σὲ γεγονότα καὶ καταστάσεις τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας, τῶν ἀπέναντι ἠπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν ἢ τοῦ εὐρύτερου χώρου τῆς νότιας Ἀδριατικῆς καὶ τοῦ Ἰονίου. Ὁ Ἰσπανὸς πρόξενος καταγράφει ἐπίσης στοιχεῖα γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ μικροῦ καὶ ἀδιαμόρφωτου ἀκόμα κράτους μὲ τοὺς πάτρωνές του (Ρώσους καὶ Ὀθωμανοὺς) ἢ τοὺς διαδοχικοὺς του κατακτητές, καθὼς ἐπίσης καὶ πληροφορίες γιὰ γενικότερα εὐρωπαϊκὰ ζητήματα, πού τὶς συλλέγει ἀπὸ πηγές μὲ προέλευση ἄλλοτε τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἄλλοτε τὴν Πετρούπολη. Συχνὰ οἱ ἐκθέσεις του συνοδεύονται ἀπὸ ἔντυπα (φυλλάδια, ἀντίτυπα προκηρύξεων ἢ διαταγμάτων, ἀποκόμματα ἀπὸ τὸν «*Monitore Ionio*» κᾶ.). Γενικά, τὸ ὕλικὸ τῶν ἐγγράφων τοῦ Mabili μπορεῖ νὰ ταξινομηθεῖ στὶς ἐξῆς πέντε ομάδες: α) Πληροφορίες γιὰ τὶς ἐσωτερικὲς—συνταγματικὲς καὶ θεσμικὲς—ἐξελίξεις στὴν Ἑπτάνησο Πολιτεία, β) γιὰ τὶς κινήσεις Ἑλλήνων καὶ ξένων στὸ Ἰόνιο, ἐφόσον ἢ συμπεριφορὰ τῶν προσώπων αὐτῶν φαινόταν πολιτικὰ ἐνδιαφέρουσα, γ) γιὰ τὴ στρατιωτικὴ κατάσταση στὴν περιοχὴ, δ) γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Πολιτείας μὲ ἐκπροσώπους ἄλλων ἐπικρατειῶν, κυρίως μὲ τὸν Ἀλῆ πασά, καὶ ε) γιὰ οἰκονομικά, ἐκπαιδευτικὰ καὶ πολιτιστικὰ ζητήματα πού ἀπασχολοῦσαν τοὺς κατοίκους τῶν ἰονίων νησιῶν καὶ ιδιαίτερα τῆς Κέρκυρας.

Μὲ τὴν πρώτη κιόλας ἐκθεσὴ του, πού συντάχθηκε στὶς 15 Ἰανουαρίου 1804, ὁ Mabili ἀναλύει συνοπτικὰ τὸ (δεύτερο) σύνταγμα τοῦ 1803, ἀναφέρει τὶς πολιτικὲς φατρίες καὶ παρουσιάζει τὰ κύρια πρόσωπα τοῦ ἐπτανησιακοῦ δράματος τῆς περιόδου ἐκείνης μὲ παρατηρήσεις γιὰ τὶς πολιτικὲς ἐπιλογές τοῦ καθενός, τὶς τάσεις καὶ τὸ χαρακτῆρα του. Τὸ εἶδος τῆς πληροφόρησης αὐτῆς θὰ παραμείνει σταθερὸ ὡς τὸ τέλος σχεδὸν τῆς ἀλληλογραφίας. Ὅποιαδήποτε ἀλλαγὴ στὸ πολιτικὸ σκηνικὸ ἢ καὶ κίνηση γιὰ ἀλλαγές θὰ καταχωρίζεται μὲ ἐπιμέλεια, μὲ στοιχεῖα γιὰ ὅσους ἀναλαμβάναν τὴν πρωτοβουλία ἢ ἀντιδροῦσαν μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο⁴⁷.

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Mabili—καὶ τῶν προϊσταμένων του στὴ Μαδρίτη—τὸ προκαλοῦσαν περισσότερο οἱ κινήσεις καὶ οἱ ἐπαφές διαφόρων προσωπικοτήτων πού ζοῦσαν στὰ Ἑπτάνησα ἢ περνοῦσαν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Ἔτσι ἔχουμε σχολαστικὲς—καὶ συχνὰ λεπτομερειακὲς—καταγραφές τῶν ταξιδιῶν στὸ Ἰόνιο, στὴν Ἠπειρο καὶ στὴ νότια ἀκόμα ἰταλικὴ χερσόνησο τῶν κυριότερων ἀξιωματοῦχων τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας (Μοτσενίγο, Καποδίστρια, Σπυρ. Θεοτόκη, Ναράντζη, Κομούτου κλπ.), ἀλλὰ καὶ τῶν μετακινήσεων στὸν ἴδιο περίπου χῶρο καὶ ἄλλων προσώπων, κυρίως

10, 11 (26 Σεπτ. 1809).

47. Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 1, 2 (1804), 82, 83 (Μάιος 1805).

ξένων (στρατιωτικῶν, διπλωματῶν, προξένων ἢ καὶ ἐμπόρων), μὲ πληροφορίες γιὰ τὸ σκοπὸ (φαινομενικὸ ἢ πραγματικὸ) τῶν κινήσεών τους καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ποικίλων δραστηριοτήτων τους ⁴⁸.

Μὲ ἐπιμονὴ παρακολουθεῖ καὶ σημειώνει ὁ Mabili τὰ στρατιωτικὰ γεγονότα: Κινήσεις ξένων στόλων (καὶ πρῶτα πρῶτα τοῦ ρωσικοῦ)—μὲ στοιχεῖα γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν σκαφῶν, τὴ δύναμη πυρὸς καὶ τὰ πληρώματά τους—, ναυτικὲς συμπλοκὲς, πολιορκίες, συγκρούσεις (ὅπως π.χ. τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Ἑλλή πασᾶ, Γάλλων καὶ Ἑγγλων, ἑπτανησιακῶν φαντασιῶν κλπ.), ὀχυρώσεις, στρατολογίες (συνήθως Σουλιωτῶν καὶ Χιμαριωτῶν), μισθοδοσία, δραστηριότητες στρατιωτικῶν ἡγετῶν, ὅλα αὐτὰ σημειώνονται μὲ σύστημα, ἂν καὶ ὄχι πάντοτε μὲ ἀκρίβεια ⁴⁹.

Οἱ ἐπίσημες σχέσεις καὶ γενικὰ οἱ ἐπαφὲς τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας μὲ ἄλλες δυνάμεις ἀπασχολοῦν ἓνα μεγάλο τμῆμα τῆς ἀλληλογραφίας Mabili. Πηγὲς τοῦ ἀντίγραφα ἐπίσημων κειμένων ποὺ ἔρχονταν, μὲ ποικίλους τρόπους, στὰ χέρια του καὶ ἀκριτομόθιες ἀξιωματούχων τῆς Πολιτείας ἢ ὁμοτέχνων του. Ἰδιαίτερα τὸν ἐνδιέφεραν οἱ σχέσεις τῆς Πολιτείας μὲ τὸν Ἑλλή πασᾶ, προπάντων στὶς περιόδους τῶν κρίσεων ἢ πορείας τους καὶ ἡ διπλωματικὴ δραστηριότητα ποὺ ἀναπτύχθηκε ἐξαιτίας τῆς ἐπεκτατικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἑλβανοῦ τοπάρχῃ καταγράφονται προσεκτικὰ, μὲ ἀναφορὲς σὲ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς Πύλης καὶ τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας ⁵⁰.

48. Ἐνδεικτικὰ μόνο σημειῶνω τὶς ἀναφορὲς τοῦ Mabili στὶς ἀφίξεις στὴν Κέρκυρα τοῦ μητροπολίτη Ἑλλάδος Ἰγνατίου—τὸν ὁποῖο παρακολουθεῖ ἄλλοτε στὶς μεσολαβητικὲς του προσπάθειες κατὰ τὶς διενέξεις Ἑπτανήσου - Ἑλλή πασᾶ καὶ ἄλλοτε στὶς ἐνέργειές του γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ὀργανωτῆ τῶν ἑπτανησιακῶν στρατευμάτων Ἰωάννη Παπαδοπούλου (A H N, E leg. 6171, ἀριθ. 23, 35, 36, 47, 50, 116, 117: Αὔγ. 1804 - Σεπτ. 1805)—, τοῦ Σπυρ. Βούρβαχῃ (ἀριθ. 167, 168, 170, 177, 179, 180, 185, 186: Αὔγ. 1806), τῶν Ρώσων ἀξιωματούχων Ρομᾶν Ἐνρέπ, Ἑλλεξί Γκρέιγκ, Λεόντοβιτς, Ἑλλεξ. Σορόκιν καὶ Δημ. Σενιάβιν (ἀριθ. 96, 125-129, 245, 246: Αὔγ. 1805 - Σεπτ. 1807: πρβλ. καὶ ἀριθ. 9, 10, 45, 96 κέξ., γιὰ τὶς μετακινήσεις τῶν ἰδίων στὸ Αἰγαῖο, τὴ Νεάπολη καὶ τὴ Δαλματία στὰ 1804-1805), τοῦ Ἑγγλου πρεσβευτῆ στὴν Κωνσταντινούπολη (1804-1806) Charles Arbuthnot (ἀριθ. 86: Ἰουνίου 1805) καὶ τῶν σπουδαιότερων ἐκπροσώπων (ἐπιτρόπων κλπ.) τῆς Γαλλίας πρὶν καὶ κυρίως μετὰ τὸ 1807 (ἀριθ. 238, 239 κέξ.).

49. Καὶ μόνο ἡ ἀπαρίθμηση τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν θὰ ἐπέβαλε τὴν ἀναφορὰ σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ ἔγγραφα τῶν δυὸ φακέλων E 3125 καὶ E 6171. Δειγματοληπτικὰ μόνο παραπέμπω στὸ A H N, E leg. 6171, ἀριθ. 112, 113, 114, 115, ὅπου λεπτομερεῖς καταστάσεις τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων (ἀπὸ Ρώσους, Ἑπτανησίους, Σουλιῶτες καὶ Χιμαριῶτες) ποὺ ἐπιβιβάστηκε τὸν Ὀκτ. τοῦ 1805 στὸ λιμάνι τῆς Κέρκυρας μὲ προορισμὸ τὴ Νεάπολη, καὶ ἀριθ. 135, ὅπου καταγραφὴ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ Σενιάβιν τὸ Μάρτιο τοῦ 1806.

50. A H N, E leg. 6171, ἀριθ. 18 (1 Ἰουλ. 1804: ἀποστολὴ Ἰωάννη Ἑρμένη γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν ρωσοτουρκικῶν δικαιοδοσιῶν στὶς ἐπαρχίες Παραμυθιάς - Δελβί-

Εὐδιάκριτη εἶναι ἡ ἐξοικείωση τοῦ Mabili μὲ τὰ καθημερινὰ προβλήματα τῶν κατοίκων τῆς Κέρκυρας: Οἰκονομικὲς δυσκολίες (σιτοδεῖες, καταστροφὲς ἐλαιοπαραγωγῆς, ἔλλειψη τροφίμων ἐξαιτίας ναυτικῶν ἀποκλεισμῶν ἢ ἄλλων κρίσεων)⁵¹, κοινωνικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις (δοξολογίες, χοροί, θεατρικὲς παραστάσεις, πανηγυρισμοὶ καὶ ποικίλες τελετές, προπάντων στὴ δευτέρη, ἐφήμερη γαλλοκρατία)⁵², ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα (ἴδρυσή καὶ λειτουργία σχολείων)⁵³ κλπ. σημειώνονται μὲ τρόπο ποῦ ὑποδηλώνει ἄμεση γνώση τῶν θεμάτων αὐτῶν ἀπὸ τὸν Mabili.

Παρ' ὅλο ποῦ ἡ σαφὴς ἀποτίμηση τῆς πρωτοτυπίας τοῦ πληροφοριακοῦ ὕλικου ποῦ προσφέρει ἡ ἀλληλογραφία τῶν Bouligny - Mabili δὲν εἶναι δυνατὴ πρὶν ἀπὸ τὴ σχολαστικὴ του παραβολὴ μὲ τὶς γνωστὲς πηγὲς τῆς ἴδιας ἱστορικῆς περιόδου, ἢ σημασία της, νομίζω, δὲν εἶναι τυχαία: Ὑπάρχουν πλῆθος στοιχεῖα ποῦ συμπληρώνουν καὶ διασαφoῦν ἀμφιλεγόμενα ζητήματα, χρονολογίες, καταστάσεις. Οἱ δημοσιευμένες ἐξάλλου πηγὲς γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος στὴν κρίσιμη τριακονταετία 1780-1810 εἶναι, στὸ μεγαλύτερό τους μέρος, ἀποσπασματικὲς καὶ μονόπλευρες, ἰδιαίτερα γιὰ γεγονότα καὶ ζητήματα τῆς ἐλληνικῆς χερσο-

νου), 19, 23, 25, 33, 44, 45, 49, 50 (Ἰούλ.-Δεκέμβρ. 1804: συγκρούσεις τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ καὶ ρόλος τῶν Ἑπτανησίων πρακτόρων), 96 (15 Αὐγ. 1805: ἀντιδράσεις Ὀθωμανῶν στὴ στρατολόγησή Σουλιωτῶν καὶ Ἀρβανιτῶν στὰ Ἑπτάνησα), 144, 145, 155, 156 (11 Ἰουνίου 1806: σχετικὰ μὲ τὴν ἀποστολὴ Ζαβοῦ στὰ Γιάννινα), 207, 208 (12 Δεκ. 1806: ἐπέκταση τῆς ἐπικράτειας τοῦ Ἀλῆ ὡς τὴν παραλία τῆς Πρέβεζας), 218 (28 Μαρτ. 1807: κατάληψη θέσεων κοντὰ στὴ Λευκάδα ἀπὸ ἐλληνορωσικὴ δύναμη), 240, 241 (7 Σεπτ. 1807: πρῶτες συνεννοήσεις Ἀλῆ - Γάλλων τῆς Ἑπτανήσου), 263, 264 (12 Δεκεμβρ. 1807: προσπάθειες τῶν Γάλλων νὰ ἀποσπᾶσουν τὴν Πρέβεζα ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ Τεπελενῆ), 288, 289 (29 Δεκεμβρ. 1810: νέες, ἀκαρπες συνεννοήσεις τῶν γαλλικῶν ἀρχῶν τῆς Κέρκυρας μὲ τὸν Ἀλῆ), Ε 3125, ἀριθ. 6, 7 (διαβιβάζεται ἴσπαν. μετάφραση φερμανιοῦ τῆς Πύλης γιὰ τουρκικὲς στρατολογήσεις καὶ προετοιμασίες ἐναντίον τῆς Ρωσίας), 32, 33 (14 Δεκεμβρ. 1810: ἀποστολὴ στὰ Γιάννινα τοῦ Limousin), 34, 35, 36, 37 (Ἰαν. - Φεβρ. 1811: νέα γαλλικὴ ἀπόπειρα προσέγγισης τοῦ Ἀλῆ).

51. Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 272-275, 288, 289, Ε leg. 3125, ἀριθ. 23, 31, 42.

52. Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 48 (Νοέμβρ. 1804: ἐναρξὴ λειτουργίας κερκυραϊκοῦ θεάτρου), 56 (Ἰαν. 1805: θεατρικὲς παραστάσεις στὴ ρωσοκρατούμενη Κέρκυρα), Ε leg. 3125, ἀριθ. 2, 3, 13, 14 (Φεβρ. - Δεκέμβρ. 1809: γιορτὲς γιὰ τὶς γαλλικὲς νίκες στὴν Ἰσπανία καὶ γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς στέψης τοῦ Ναπολέοντα), 12 (Δεκέμβρ. 1809: ἀπόφαση τῆς Γερουσίας γιὰ τὴν κατασκευὴ προτομῆς τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορα· βλ. σχετικὰ Σ π υ ρ. Μ. Θ ε ο τ ό κ η, Προτομὴ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἐκ χαλκοῦ ἐν Κερκύρα, ἔργον Ἀντωνίου Κανόβα, Δελτ. Ἀναγν. Ἐτ. Κερκύρας, τεῦχ. 10 [1973], σ. 5-15).

53. Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 47 (Νοέμβρ. 1804: ἀποστολὴ Ναράντζη στὴν Κεφαλλονιά γιὰ τὴν ἐξασφάλιση μοναστηριακῶν ἐσόδων γιὰ τὴ λειτουργία κρατικῆς σχολῆς), 80, 81 (Μάιος 1805: ταξίδι τοῦ ἴδιου στὴ Βενετία καὶ συνεργασία μὲ τὸν Ἀνδρέα Μουστοξόδη γιὰ τὸν ἴδιο σκοπό).

νήσου και τῆς Ἑπτανήσου. Ἡ ἀλληλογραφία ἐπίσης τῶν Ἰσπανῶν διπλωματῶν ἔσωσε ἀρκετές, ἄγνωστες ἀκόμα ἀπὸ ἀλλοῦ ἢ καὶ χαμένες ὀριστικά πηγές (φιρμάνια, διοικητικά ἔγγραφα, μανιφέστα καὶ διακηρύξεις, φυλλάδια καὶ σπάνια ἔντυπα, ἐπίσημες ἢ ἰδιωτικὲς ἐπιστολές) στὸ πρωτότυπο ἢ σὲ ἀντίγραφο⁵⁴. Τέλος, πρέπει νὰ ὑπογραμμιστεῖ καὶ ἡ ὀπτική γωνία ἀπὸ τὴν ὁποία βλέπουν τὰ πράγματα στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Juan καὶ ὁ José Eliodoro Bouligny καὶ κυρίως ὁ Lorenzo Mabili στὴν Κέρκυρα, παρατηρητὲς δηλ. ποὺ δὲν ἀνῆκαν οὔτε σὲ κάποια ἀπὸ τὶς μεγάλες δυνάμεις τῆς ἐποχῆς ποὺ ἐνδιαφέρονταν γιὰ ἐπιρροές καὶ ἄμεσα πολιτικὰ πλεονεκτήματα στὶς περιοχὲς ὅπου δροῦσαν, οὔτε σὲ κάποια ἑλληνικὴ—πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ—φατρία (γαλλόφιλη, ρωσόφιλη, ἀγγλόφιλη, δημοκρατικὴ ἢ ἀριστοκρατικὴ). Αὐτὸ ἐπιτρέπει στὰ ἔγγραφά τους μιὰν ἀναμφισβήτητὴ ἀντικειμενικότητα, τόσο στὴν καταγραφή τῶν γεγονότων ὅσο—κυρίως—στὴν περιγραφή ἢ στὴν ἀνάλυση τῶν καταστάσεων⁵⁵.

Ἡ ἀντικειμενικότητα ὑποχωρεῖ στὸ μικρὸ ἐκεῖνο τμῆμα τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Lorenzo Mabili ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. Καὶ ἦταν ἀναπόφευκτο, ἀφοῦ ἤδη ἀπὸ τὸ 1812 καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸ 1814 οἱ σχέσεις του μὲ τὰ Ἑπτάνησα καὶ τὸν ἑλληνικὸ κόσμο εἶχαν ἀποβάλλει τὸν ὑπηρεσιακὸ τους χαρακτήρα: Ἔχει πάψει νὰ εἶναι πρόξενος ἐν ἐνεργείᾳ (στὴν ἀρχὴ τέθηκε ἀπὸ τὴν κυβέρνησή του σὲ ἀργία καὶ στὴ συνέχεια ὑποβιβάστηκε στὴν τάξη τῶν «jubilados», μὲ ὑποχρεωτικὴ συνταξιοδότηση 2400 ρεαλιῶν τὸ χρόνο)⁵⁶, ἔχει παντρευτεῖ Κερκυραία (ἀπὸ τὴν ὁποία μάλιστα ἀπόκτησε καὶ δυὸ παιδιά ποὺ ζοῦσαν καὶ

54. Ἐνδεικτικὰ σημειῶνω ἐδῶ τὴν παρουσία, ἀνάμεσα στὰ ἔγγραφα Mabili, ἐπιστολῶν τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια (E leg. 6171, ἀριθ. 58 [24 Δεκ. / 5 Ἰαν. 1804/5], 72 [16/28 Φεβρ. 1805], 105 [27 Αὐγ./8 Σεπτ. 1805], 123α [Αὐγ. 1805]), Γεωργίου Μοτσενίγου (E leg. 6171, ἀριθ. 131α, 196, 198, 221 [Φεβρ. 1806 - Ἀπρ. 1807]), Σορόκιν (E leg. 6171, ἀριθ. 61 [27 Δεκ. / 6 Ἰαν. 1804/5]), Vigoroux (ἀριθ. 151 [20 Μαΐου 1806]), Σπυρ. Βούρβαχη (ἀριθ. 171, χ.χ.) κἄ. Πρβλ. Α Μ Α Ε, Correspondencia, leg. 2516, 1η δεσμίδα, χ.ἀ.

55. Ἀνάλογα χαρακτηριστικὰ συναντᾶ κανεὶς στὴν ἀντίστοιχὴ ἀλληλογραφία τῶν διπλωματικῶν ἐκπροσώπων τῆς Νεάπολης στὴν Κωνσταντινούπολη κατὰ τὴν ἴδια περίοδο· ἐκδόθηκαν, μὲ πολυσέλιδη εἰσαγωγή, ἀπὸ τὸν André Otetea, Contribution à la Question d'Orient. Esquisse historique, suivi de la correspondance inédite des envoyes du roi des Deux-Siciles à Constantinople (1741 - 1821), Βουκουρέστι 1930, σ. 159-354, ὅπου ὁμως δραστικὲς ἀφαιρέσεις τῶν πηγῶν ποὺ δὲ συνδέονται μὲ τὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες. Γιὰ μιὰ πρώτη ἐρευνα στὰ ὀθωμανικὰ ἀρχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας βλ. İsmail Hakkı Uzinçarsılı, Arsiv vesikalarina göre Yedi Ada Cumhuriyeti, *Bolleten*, τόμ. 1, ἀριθ. 3-4 (1937), σ. 627-639 (πρβλ. Α. Παπάζογλου, Ἡ Ἑπτανησιακὴ Πολιτεία στὰ ἀρχεῖα τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, *Νέα Ἑστία*, τόμ. 25 [1939], σ. 807-813).

56. Α Μ Α Ε, Correspondencia, leg. 1601, ἀριθ. 13, 14.

ἀνατρέφονταν στὴν Κέρκυρα) καὶ ἔχει ἀποκτήσει ἰδιαίτερα στενοὺς κοινωνικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς δεσμοὺς μὲ τὸ ἑπτανησιακὸ περιβάλλον. Τὸν Ἀπρίλιο ἄλλωστε τοῦ 1825 ὁ «εὐγ(ενέστατος) κύρ Λορέντζος Μαβίηλ, γέννημα τῶν Βουλουνίων τῆς Ἰσπανίας», πολιτογραφήθηκε Ἴόνιος πολίτης⁵⁷. Δέκα χρόνια ἀργότερα, τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1834, ὁ Don Lorenzo θὰ ἐπιδιώξει γιὰ τὸν γιό του Παῦλο Μαβίηλ διπλωματικὴ θέση ὄχι πιά σὲ κάποιο ἀστικό κέντρο τῆς Ἰσπανίας ἢ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης—ὅπως εἶχε ἐπιζητήσει παλιότερα ὁ ἴδιος—, ἀλλὰ σὲ κάποιο, ἔστω καὶ ἐπαρχιακὸ ἰσπανικὸ ὑποπροξενεῖο στὸ νεοσύστατο ἑλληνικὸ βασίλειο⁵⁸. Ἐξί χρόνια ἀργότερα ὁ νομομαθὴς Παῦλος Μαβίηλ θὰ ἐγκαινιάσει τὴ δικαστικὴ του σταδιοδρομίαν στὴ μικρὴ Ἰθάκη⁵⁹. Ἦταν ἀσφαλῶς ἡ ἐποχὴ πού ἡ παλιὰ καὶ ξένη αὐτὴ οἰκογένεια ἐνσωματωνόταν ὀριστικὰ στὴ νέα της πατρίδα μὲ μιὰ προσήλωση πού ἔμελλε νὰ καθαγιαστεῖ μὲ τὴ θυσία τοῦ Δρίσκου.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

I. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

57. Ν. Σ. Βλασσοπούλου, Ἡ πολιτογράφηση τοῦ Α. Μαβίηλ στὰ Ἴονια Νησιά, *Νέα Ἑστία*, τόμ. 96 (1974), σ. 1119, καὶ—ὀρθότερα— Αὐγῆς Μακρῆ-Ἀργυροῦ, Ἡ πολιτογράφηση τοῦ πάππου τοῦ Μαβίηλ, *Νέα Ἑστία*, ὁ.π., σ. 1536-1537. Πρβλ. Ἀνδρεάδη, Ὁ πάππος τοῦ Μαβίηλ, *Νέα Ἑστία*, τόμ. 15 (1934), σ. 486 (:Ἔργα, τόμ. III, σ. 131 σημ. 3). Φωτοτυπία τοῦ σχετικοῦ ἀποσπάσματος ἀπὸ τὰ πρακτικά τῆς Β' συνεδρίας τῆς Β' Γερουσίας (τῆς 28 Ἀπρ. 1825) στὸ ΙΝΣ, ἀρχ. Μαβ.

58. ΑΜΑΕ, Correspondencia, leg. 1601, ἀριθ. 13 (ἔγγρ. τοῦ πρώτου Ἰσπανοῦ πρεσβευτῆ στὴν Ἀθήνα Mariano Montalvo: 12 Μαρτ. 1835), 14 (ὀρόμημα Lorenzo Mabili τῆς 29 Δεκ. 1834).

59. Μαντουβάλου, Λορέντζος Μαβίηλ, σ. 1στ'. Πρβλ. ΙΝΣ, ἀρχ. Μαβ., ὄπου ἔγγραφα καὶ κοινοποιήσεις ἐγγράφων ἢ ποικίλες ἐπιστολές, πού πιστοποιοῦν τὸν διορισμὸ τοῦ Παύλου Μαβίηλ σὲ διάφορες θέσεις τῆς δικαστικῆς ὑπηρεσίας στὴν Κέρκυρα (19 Μαρτ. 1840), στὴ Λευκάδα (14 Ἀπρ. 1841), στὴν Κεφαλλονιά (Μάιος 1846), στὴν Ἰθάκη (12 Αὐγ. 1850) καὶ πάλι στὴν Κέρκυρα (Νοέμβρ. 1863).